

Συνέντευξη με τον κ. Κεραμιανάκη Εμμανουήλ
Κρήτη, Περβόλια Ν. Ρεθύμνης, Τ.Ε.Ι. Κρήτης (Παράρτημα Ρεθύμνου)
10 Ιουνίου 2005

Ερευνητές συμμετέχοντες στη συνέντευξη:

Θεοδοσοπούλου Ειρήνη, Φραγκούλης Εμμανουήλ

CD1

Ερ. Σήμερα 10 Ιουνίου του 2005 έχουμε την τιμή, αλλά και τη χαρά να μιλάμε με τον κύριο Μανώλη Κεραμιανάκη που είναι οργανοποιός στο επάγγελμα και παίζει και λύρα. Και να ξεκινήσουμε, να σας ρωτήσουμε κύριε Μανώλη πώς και ασχοληθήκατε με το όργανο;

Απ. Πώς ασχολήθηκα να παίζω ή να φτιάχνω όργανα;

Ερ. Ποιο ήταν το πρώτο σας ερέθισμα ας πούμε για να πιάσετε λύρα, να παίξετε λύρα; Φαντάζομαι ότι αυτό προηγήθηκε απ' το να κατασκευάζετε.

Απ. Ναι. Από μικρός ήμουνα, εντάξει, ήμουνε... πιο πολύ μ' άρεσε η κατασκευή και έφτιαχνα διάφορα όργανα αυτοσχέδια, έτσι, στο σπίτι, με διάφορα ξύλα ή οτιδήποτε έβρισκα και είδε ας πούμε ο πατέρας μου ότι έχω κάποια κλίση και μου πήρε μια λύρα. Εντάξει δοκίμασα...

Ερ. Πόσο χρονών δοκιμάζατε όργανα μόνος σας;

Απ. Ε, τη πρώτη μου λύρα μου την πήρε το '83 πρέπει να 'τανε το '83, εκεί. Μετά...

Ερ. Οπότε ήσασταν δώδεκα, στα δώδεκά σας.

Απ. Ναι, εκεί περίπου, ναι. Μετά ένατσα κάνα χρόνο περίπου δοκίμαζα μοναχός μου... εντάξει έμαθα κάτι λίγα πράγματα, αλλά δηλαδή είχα κλίση προς το... προς τη μουσική αλλά χρειαζότανε κάποιος να μου δείξει, ας πούμε, πώς είναι ας πούμε τα σωστά πράγματα και μετά πήγα και γράφτηκα στο ωδείο του Μουντάκη τότε...

Ερ. Εδώ, στο Ρέθυμνο.

Απ. Ναι, στο Ρέθυμνο.

Ερ. Πώς το λέγανε;

Απ. Ε...

- Ερ. Θυμάστε;
- Απ. Ωδείο, δεν θυμάμαι τώρα συγκεκριμένα, όχι.
- Ερ. Εσείς γεννηθήκατε στο Ρέθυμνο.
- Απ. Ναι.
- Ερ. Ο πατέρας σας κατάγεται από τους Βολιώτες Αμαρίου...
- Απ. Ναι.
- Ερ. Και η μητέρα σας από το Μυλοπόταμο, από τον Πρίνο.
- Απ. Ναι.
- Ερ. Είχατε ακούσματα από τον Αμάρι και από τον Μυλοπόταμο;
- Απ. Ε... ακούσματα πιο πολύ από τον πατέρα μου. Δηλαδή, ό,τι... ό,τι άρεσε στον πατέρα μου, δηλαδή από ραδιόφωνο και τέτοια πράγματα, αυτά άκουγα κι εγώ και σιγά - σιγά πιστεύω ότι αν ακούς από μικρός κάποια συγκεκριμένα ακούσματα, σιγά - σιγά αυτά σου αρέσουν ας πούμε και σου μένουνε. Και τα 'χεις σαν πρότυπο ας πούμε. Δηλαδή, ας πούμε, παράδειγμα ο πατέρας μου του άρεσε πολύ ο Σκορδαλός, εντάξει ο Σκορδαλός... όποτε άκουγε Σκορδαλό, μου 'λεγε «άκου ο Σκορδαλός, άκου λύρα, άκου πώς είναι» και σιγά - σιγά... κι αυτό εμένα μου 'γινε βίωμα. Σιγά - σιγά, βέβαια, όπως μεγάλωσα, κατάλαβα ας πούμε ότι... όντως ας πούμε δεν είναι... είναι αυτό πραγματικότητα, όσο καταλάβαινα ας πούμε τη μουσική βαθύτερα.
- Ερ. Μας είπατε προηγουμένως, ποιοι έπαιζαν από την οικογένεια όργανα;
- Απ. Ο πατέρας μου έπαιζε λαούτο και ο θείος μου, ο αδερφός του, ο Τηλέμαχος λύρα.
- Ερ. Παίζανε μαζί;
- Απ. Παίζανε μαζί, ναι, συγκρότημα... εντάξει, συγκρότημα της εποχής εκείνης δεν ήτανε βασικό επάγγελμα αυτό, ήτανε γεωργοί και οι δύο αλλά σε γλέντια, όπως και οι περισσότεροι μουσικοί τότε... πηγαίνανε, ας πούμε, έτσι, σαν δεύτερο επάγγελμα, αν το πούμε επάγγελμα.
- Ερ. Και παίζανε ας πούμε σε όλο το Ρέθυμνο, σ' όλο το νομό;
- Απ. Ε, πιο πολύ προς το χωριό τους.
- Ερ. Προς τον Αμάρι.
- Απ. Ναι, γύρω εκεί. Στην περιοχή.

- Ερ. Ρέθυμνο; Πόλη;
- Απ. Αργότερα ναι, παίζανε σε... σε κάνα δυο μαγαζιά... ναι, αλλά λίγο, ας πούμε τότε είχανε μεγαλώσει αρκετά ας πούμε και τα παρατήσανε μετά, κάποια στιγμή.
- Ερ. Εσείς είπαμε σας άρεσε ο Σκορδαλός;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Σας το πέρασε δηλαδή αυτό ο πατέρας σας.
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. Τον είχατε δει ποτέ ζωντανά;
- Απ. Ποτέ! Ποτέ και το 'χω παράπονο αυτό, ποτέ.
- Ερ. Ως πρότυπό σας στη λύρα ποιον είχατε; Τον θείο σας, κάποιον άλλο;
- Μικρός -μικρός τώρα, όταν πιάσατε και τριγουνίζατε έτσι;
- Απ. Ο πρώτος που είχα ακούσει, λυράρης έτσι, ήταν ο θείος μου. Έτσι από κει... Εντάξει εμένα μου φαινόταν πολύ δύσκολο το να παίζεις όργανο γιατί είχα πιάσει μια - δυο φορές κι είχα δοκιμάσει, δεν έβγαινε τίποτα, απολύτως τίποτα. Και λέω «αυτό πρέπει να είναι πολύ δύσκολο όργανο». Όντως είναι δύσκολο όργανο, αλλά εντάξει, άμα σ' αρέσει, κάποια στιγμή το μαθαίνεις, αν πραγματικά σ' αρέσει.
- Ερ. Όταν πήγες στο ωδείο, στη σχολή του Μουντάκη, έπαιζες τίποτα λύρα, απ' αυτά τα βιώματα που είχες και τα ακούσματα, είχες αρχίσει να σημειώνεις σκοπούς και πήγες ή κατευθείαν ξεκίνησες με τη διδασκαλία στο ωδείο, σαν μαθητής;
- Απ. Όταν πήγα στο ωδείο έπαιζα δυο - τρία κομμάτια, δηλαδή συγκεκριμένα έπαιζα τη Ξαστεριά, κι ένα - δύο στροφές από τον Ερωτόκριτο και κάτι άλλα, έτσι τα δοκίμαζα ας πούμε δεν μου βγαίνανε, δηλαδή ο πατέρας μου επειδή έπαιζε λαγούτο δεν ήξερε δηλαδή πάνω στη λύρα πώς έπρεπε να παιχτεί το κομμάτι, ήξερε τη μουσική αλλά δεν ήξερε να μου δείξει ακριβώς τα δάχτυλα πού πρέπει να μπούνε, μόνο δηλαδή...
- (Διακοπή)
- Ερ. Λέγαμε λοιπόν ότι εσύ όταν πήγες στη σχολή, μ' ενδιαφέρει να δω τι είχες μάθει στη λύρα; Είχες πει ότι είχες μάθει Ερωτόκριτο...
- Απ. Τη Ξαστεριά, αυτά τα δύο.

- Ερ. Και συρτά δεν έπαιζες καθόλου.
- Απ. Όχι, όχι καθόλου. Τα συρτά είναι πιο δύσκολα ας πούμε και...
- Ερ. Και πηγαίνεις στο ωδείο και ξεκινάς από την αρχή.
- Απ. Από την αρχή.
- Ερ. Έχεις βίωμα μέσα σου, τον θείο σου και τον πατέρα σου που τους άρεσε ο Σκορδαλός, λες Έτσι;
- Απ. Ναι, στον πατέρα μου άρεσε ο Σκορδαλός.
- Ερ. Στον πατέρα σου.
- Απ. Ναι.
- Ερ. Δηλαδή τα ακούσματα που είχες ήταν ας πούμε, Σκορδαλός;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Κι αρχίζεις μαθήματα με τον Μουντάκη.
- Απ. Κι αρχίζω μαθήματα με τον Μουντάκη, ναι.
- Ερ. Για πες το μας λίγο αυτό... τι αισθάνθηκες; Τι; Είδες καμιά δυσκολία; Είδες...
- Απ. Όχι, στην αρχή, δυσκολία όχι, δεν μπορώ να πω.
- Ερ. Είδες καμιά διαφορετική να πούμε, έτσι...
- Απ. Αρχίσαμε από την αρχή - αρχή, δηλαδή, καταρχήν εγώ δεν ήξερα τα βασικά, πώς... τι, πώς ονομάζεται η κάθε χορδή, τι νότα δηλαδή είναι, δεν ήξερα καθόλου τα ονόματα, τις νότες πάνω, την κλίμακα επάνω στη λύρα και αυτά τα κάναμε από την αρχή - αρχή. Αυτό είναι πολύ βασικό ας πούμε για να μπορεί να μεταδώσει στον άλλον αυτό που θέλει. Ε... αυτά μάθαμε στην αρχή, μετά σιγά - σιγά μάθαμε... αρχίσαμε πάλι από τα ίδια που είχα μάθει κι εγώ. Δηλαδή αυτά προφανώς αυτά είναι τα πιο εύκολα, τα πιο... δηλαδή η Εαστεριά, ο Ερωτόκριτος.
- Ερ. Πόσο χρονικό διάστημα έκανες μαθήματα εκεί, στο ωδείο;
- Απ. Έκανα δύο χρόνια.
- Ερ. Δυο χρόνια.
- Απ. Δύο χρόνια, ναι.
- Ερ. Και τι είχες μάθει στο τέλος των δύο χρονών να παίζεις;
- Απ. Δεν μπορώ να πω ότι είχα μάθει πάρα πολλά κομμάτια γιατί είχε ο Μουντάκης ο συχωρεμένος, είχε μια τακτική, αργά... μας μάθαινε πολύ

αργά τα κομμάτια, αλλά ήθελε ας πούμε να τα μαθαίνουμε όσο γίνεται πιο τέλεια. Δηλαδή το κάθε κομμάτι μπορεί να κρατούσε και δύο μήνες μέχρι να το μάθουμε όλοι, καλά. Ε, αυτό... εντάξει, έδινε πολύ βάρος στους... σ' αυτούς που δεν μαθαίνανε τόσο εύκολα, τα άλλα παιδιά που προχωρούσαν, επειδή δεν μπορούσε να κάνει ας πούμε σ' ένα - ένα παιδί μάθημα, άλλοι που προχωρούσαν πιο εύκολα, μαθαίνανε πιο πολύ από τους πιο προχωρημένους, δηλαδή αυτό το καλό, θυμάμαι ότι είχε το ωδείο, ότι ήτανε μεταξύ τους τα παιδιά, είχανε ας πούμε μπορούμε να το πούμε και μια κόντρα, έναν ανταγωνισμό. Ας πούμε εντάξει, «γιατί αυτός», λέμε τώρα παράδειγμα, «που ήρθε μετά από μένα γράφτηκε, μπορεί και παίζει ας πούμε τόσα κομμάτια κι εγώ... εγώ γιατί δεν τα παίζω»; Άρα λοιπόν αυτό είναι ένα κίνητρο, που να αναγκαστείς ας πούμε να κάτσεις να δουλέψεις να τα βγάλεις τα κομμάτια. Πάντα όταν... όταν σου αρέσει αυτό. Γιατί άμα δεν σου αρέσει δεν μπορείς να πεις ότι θα μάθεις κάτι να παίζεις, σωστά.

Ερ. Και στη πορεία μετά τι, αισθάνθηκες ας πούμε ότι ήσουνα προσκολλημένος και ό,τι έβγαινε από τη λύρα σου ήτανε με βάση αυτά που είχες διδαχθεί ή ό,τι έβγαινε από τη λύρα σου ήταν με βάση τα βιώματα που είχες και τα ακούσματα τα μεταγενέστερα;

Απ. Ναι. Αυτό είναι λίγο παράξενο, κανονικά, φυσιολογικά μάλλον έπρεπε ας πούμε ο Μουντάκης, μια και δυο χρόνια, και στην αρχή ας πούμε είναι που ξεκίνησα να μαθαίνω, έπρεπε να μου περάσει αυτός ας πούμε το χρώμα το δικό του... τελικά εγώ όμως όχι, ήμουνα κολλημένος στον Σκορδαλό.

Ερ. Ε, βέβαια αφού αυτό ήταν το πρότυπο... Πόσοι μαθητές ήσασταν ταυτόχρονα στη τάξη, ας πούμε;

Απ. Όταν πήγα ήταν καμιά δεκαπενταριά άτομα και μετά από δυο χρόνια ήτανε πενήντα - εξήντα.

Ερ. Αυξήθηκε;

Απ. Ναι, πολύ.

Ερ. Το '80 ήτανε, το '82;

Απ. Όχι πήγα το '84, στο ωδείο το '83 πήρα την πρώτη μου λύρα το '84 και '85 ήμουνα στο ωδείο.

- Ερ. Και το '85 ας πούμε είχε διπλασιαστεί και τριπλασιαστεί ο αριθμός των μαθητών.
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. Το ωδείο αυτό πού βρισκότανε; Θυμάστε το δρόμο;
- Απ. Ναι, είναι το... στο πλάτανο... στο μιναρέ που είναι στο πλάτανο κάτω, στη παλιά πόλη.
- Ερ. Αυτό πότε έκλεισε;
- Απ. Δεν θυμάμαι πότε έκλεισε, ε... γύρω στο '89 πρέπει, '90, εκεί. Ε... κάποια στιγμή είχε αρρωστήσει ο Μουντάκης και είχε φέρει κάποιον άλλο έτσι για βοήθεια, Πασπαράκης Δημήτρης λεγότανε κι εντάξει, μας έκανε κι αυτός μάθημα, ορισμένες φορές ερχότανε κι ο Μουντάκης ο ίδιος αλλά κάποια στιγμή είχε κουραστεί πολύ, εντάξει ήτανε και μεγάλος στην ηλικία...
- Ερ. Άλλα όργανα διδασκόντουσαν σ' αυτό το ωδείο;
- Απ. Ναι. Διδασκόντουσαν απ' ό,τι θυμάμαι πιάνο... πιάνο μάλλον μόνο, δεν θυμάμαι τίποτα άλλο. Πιάνο.
- Ερ. Σας έστειλε και για σολφέζ;
- Απ. Όχι, όχι.
- Ερ. Κάπου ακούσαμε ότι ήθελε οι μαθητές του ίσως να πάρουν κάποιο πτυχίο αναγνωρισμένο απ' το κράτος και έκανε μια προσπάθεια και έλεγε «πρέπει να μάθετε και σολφέζ για να πάρετε μεθαύριο ένα πτυχίο», ας πούμε.
- Απ. Όχι, πτυχίο έχω πάρει εγώ, αλλά... δεν ξέρω τώρα... όταν λέτε σολφέζ;
- Ερ. Αυτό που τραγουδάνε. Δηλαδή βλέπουνε νότες στο πεντάγραμμο και λένε: (Τραγουδάει)
Ντο, Ρε, Μι, Φα, Ρε, Μι, Ρε, Μι, Φα, Σολ.
- Απ. Όχι, όχι. Με πεντάγραμμό καμιά σχέση, όχι.
- Ερ. Όχι.
- Απ. Όχι, ποτέ, ποτέ. Απλώς ήτανε μία μέθοδος, νομίζω δική του ήταν, του Μουντάκη, που είχε ονοματίσει ας πούμε τα αρχικά του... με τα αρχικά γράμματα την κάθε νότα.
- Ερ. Έδινε πολύ σημασία έτσι στο «σπάσιμο» ας πούμε του καρπού, όταν παίζατε το δοξάρι;

- Απ. Ναι, έδινε, δηλαδή στην αρχή - αρχή από τα βασικά πράγματα ήταν αυτό, πολύ βασικό πράμα ήταν ο χρόνος. Δηλαδή γι' αυτόν το βασικότερο πράμα ήταν ο χρόνος. Όλα τα άλλα ήταν σε δεύτερη μοίρα.
- Ερ. Δηλαδή πώς, χτύπαγε το χέρι στο τραπέζι, ας πούμε, πώς ;
- Απ. Ναι, το χέρι... είχε και μία ρίγα και τη χτυπούσε, εκεί. Όταν έβλεπε ότι κάποιος δεν πήγαινε καλά, πήγαινε από πάνω του και του χτυπούσε, κοντά του δηλαδή για να ακούει το ρυθμό ή το πόδι ή χτυπούσε τη ρίγα στο χέρι του... που να ακούει το παιδί τον ρυθμό, να μη φεύγει από το ρυθμό. Αυτό ήταν το πιο βασικό που κοίταζε. Ο ρυθμός, ο σταθερός χρόνος.
- Ερ. Κασέτες σας έδινε στο σπίτι να ακούτε;
- Απ. Όχι, όχι, όχι.
- Ερ. Ηχογραφούσε, ξέρω 'γω, το μάθημα για να το παίρνετε ηχογραφημένο ή όχι;
- Απ. Όχι, όχι. Τίποτα, τίποτα. Ήτανε τρεις ώρες το μάθημα... την πρώτη ώρα κάναμε μεταξύ μας έτσι, με τα παιδιά μεταξύ μας πρόβες ας πούμε, εντάξει, τι ξέρει ο καθένας, παίζαμε μεταξύ μας, μετά ήτανε, εντάξει, οι υπόλοιπες δύο ώρες ήτανε μάθημα. Μας έκανε αυτός μάθημα, έβαζε ας πούμε τον καθένα, όποιον κατά τη γνώμη του ήθελε να δει αν προχώρησε, τον έβαζε και έπαιζε ένας - ένας ξεχωριστά και μετά μας έγραφε εκεί πέρα στον πίνακα το επόμενο κομμάτι, αν ήτανε... αν ήτανε σίγουρος ότι το είχανε μάθει όλοι το 'γραφε ας πούμε στο πίνακα, αντιγράφαμε εμείς στα τετράδια...
- Ερ. Και τα λόγια;
- Απ. Όχι τα λόγια, μόνο τις νότες.
- Ερ. Τραγούδι δίδασκε;
- Απ. Όχι, όχι.
- Ερ. Τον τρόπο που θα πεις τη μαντινάδα πάνω στο συρτό ας πούμε;
- Απ. Όχι, όχι, καθόλου τραγούδι.
- Ερ. Ή στη Ξαστεριά ή ξέρω 'γω τι; Σ' αυτά που δίδασκε;
- Απ. Όχι, τραγούδι δεν μας δίδασκε... καθόλου, καθόλου.

- Ερ. Καθόλου. Ακούσαμε κάπου, ότι κάποιιοι που ήτανε πιο φτασμένοι ας πούμε στο όργανο, έλεγε ξέρω 'γω φερ' ειπείν: «Μανώλη, παρ' τους μέσα αυτούς και δειξ' τους πώς παίζουν, παρ' τους στο άλλο δωματιάκι».
- Απ. Ναι, ναι, ναι. Οι πολύ προχωρημένοι, που όντως αυτοί παίζανε... πολύ καλά, επαγγελματικά. Ναι είχαν ας πούμε...
- Ερ. Ποιοι ήταν αυτοί θυμάστε;
- Απ. Θυμάμαι όταν τέλειωσα εγώ από 'κει πέρα, όταν σταμάτησα μάλλον, όχι όταν τέλειωσα, θυμάμαι ήτανε κάποιος Φουρφουλάκης Παντελής, ήτανε μου φαίνεται, αυτός ήτανε αντίγραφο του Μουντάκη. Έπαιζε ακριβώς ίδιο δοξάρι, ίδια δάκτυλα.
- Ερ. Αυτός είναι επαγγελματίας τώρα;
- Απ. Τώρα όχι. Τώρα είναι δικηγόρος και παίζει ερασιτεχνικά.
- Ερ. Πού; Στο Ρέθυμνο ζει;
- Απ. Ναι, στο Ρέθυμνο. Και κάποιο άλλο παιδί που ήταν τότε θυμάμαι μικρός στην ηλικία και αυτός, ήταν, πρέπει να 'χαμε ίδια ηλικία, Κακλιδάκης Πάρης πρέπει να... να 'ναι το μικρό του, ο οποίος ήτανε ίδιος με το Μουντάκη, πολύ καλός και απ' ό,τι ξέρω τώρα, απ' ό,τι έχω ακούσει από άλλους έχει παρατήρει τελείως τη λύρα και ασχολείται με κρουστά.
- Ερ. Πώς είπαμε το δικηγόρο, το όνομα του;
- Απ. Φουρφουλάκης Παντελής.
- Ερ. Παντελής;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Ήταν αυστηρός δάσκαλος;
- Απ. Ήταν, ναι. Ήταν αυστηρός, όταν κάτι δεν του πήγαινε καλά ήτανε πολύ αυστηρός.
- Ερ. Δηλαδή τι έκανε, ας πούμε αν κάτι δεν του πήγαινε καλά;
- Απ. Δηλαδή...
- Ερ. Πες ένα παράδειγμα ας πούμε.
- Απ. Όταν κάποιος ας πούμε δεν έπαιζε σωστά, όχι από την πρώτη φορά, όταν... μετά από πολλές επαναλήψεις είδε ότι δεν προχωράει, αυτός ήξερε αν έχει τη δυνατότητα να προχωρήσει το παιδί ή αν δεν την έχει. Δηλαδή μπορεί να ψυχολογήσει ένας επαγγελματίας ας πούμε, κάποιον αν έχει προοπτική.

- Ερ. Κι αν ας πούμε διαπίστωνα ας πούμε ότι κάποιος δεν είχε τη δυνατότητα τι έκανε;
- Απ. Εντάξει, σ' αυτόν ας πούμε δεν, δεν...
- Ερ. Έλεγε ποτέ στους γονείς, ξέρω 'γω, ή στον ίδιο ότι τέλος πάντων...
- Απ. Με τους γονείς συζητούσε, αλλά τώρα συγκεκριμένα με τον καθένα τι έλεγε δεν ξέρω, δεν μπορώ να πω γιατί μιλούσαν ιδιαίτερα, δεν ξέρω. Αλλά πάντως όταν κάποιος είδε... όταν έβλεπε κάποιον ότι είχε τη δυνατότητα αλλά απλώς τα παραμελεί ας πούμε ή βαριέται ή δεν ξέρω εγώ οτιδήποτε, δεν δουλεύει στο σπίτι, αυτόν ας πούμε εντάξει, ας πούμε του 'λεγε «παιζέ μόνος σου» και τον ακούγαμε όλοι, εντάξει, ό,τι λάθη έκανε του φώναζε εκεί μπροστά, επίτηδες ας πούμε για να τονίσει να πούμε ότι αυτός κάτι κάνει λάθος εδώ, ότι...
- Ερ. Για να δουν οι άλλοι;
- Απ. Και για να δουν οι άλλοι και αυτός κάπως να πούμε...
- Ερ. Για να νιώσει κι αυτός ότι...
- Απ. Ναι, ναι, ότι δεν το παίζει καλά.
- Ερ. Μπροστά στους άλλους;
- Απ. Ναι μπροστά στους άλλους.
- Ερ. Σας έλεγε πόσες ώρες να διαβάζετε, να μελετάτε λύρα;
- Απ. Συγκεκριμένες ώρες, όχι. Μας έλεγε «όσο πιο πολύ τόσο το καλύτερο».
- Ερ. Και πόσες φορές πηγαίνατε την εβδομάδα;
- Απ. Μία, μία φορά, κάθε Πέμπτη απόγευμα ήτανε.
- Ερ. Και πόσο διαρκούσε το μάθημα;
- Απ. Τρεις ώρες ήτανε.
- Ερ. Τρεις ώρες συνέχεια;
- Απ. Τρεις ώρες, όχι, ή πρώτη ώρα όπως σας είπα πριν ήτανε... κάναμε τα παιδιά μεταξύ μας και μετά οι άλλες δύο ώρες... γινότανε ας πούμε, κάπως σαν εξέταση ας πούμε, στον καθένα και μετά την τελευταία ώρα μας μάθαινε το καινούριο κομμάτι. Το 'γραφε στον πίνακα, το 'παιζε αυτός ένα - ένα κομματάκι, αργά - αργά...
- Ερ. Το έπαιζε και γρήγορα να δείξει πώς είναι το κανονικό;

- Απ. Ναι, αφού μαθαίναμε, γιατί δεν μάθαινε όλο το σκοπό μέσα σε μια ώρα. Δηλαδή μαθαίναμε ας πούμε το πρώτο κομμάτι, την άλλη Πέμπτη αν το ‘χαμε, αν το παίζαμε καλά, που συνήθως δεν το παίζαμε καλά, όλοι ή οι περισσότεροι, μας μάθαινε μετά το δεύτερο. Και όταν παίζαμε στο δεύτερο, το συνδέαμε με το πρώτο κι έπρεπε ας πούμε να μας γίνει βίωμα, να μη το ξεχνάμε ποτέ, δηλαδή το παίζαμε, απελπιστικά! Δηλαδή είχαμε... το βαριόμασταν το κάθε κομμάτι.
- Ερ. Μάλιστα.
- Απ. Το βαριόμασταν. Τόσες πολλές φορές.
- Ερ. Στο ωδείο υπήρχε δάσκαλος λαούτου ή ξέρω ‘γω μαντολίνου; Κανένα άλλο παραδοσιακό όργανο δίδασκαν;
- Απ. Όχι, την ώρα που πήγαινα εγώ, την ώρα που ήτανε για λύρα, όχι. Δεν ξέρω για άλλες ώρες. Δεν με ενδιέφερε δηλαδή κιόλας... μόνο για λύρα ή φελα...
- Ερ. Τον Μουντάκη ζωντανά τον έχετε ακούσει να παίζει, κανονικά, σε γλέντι;
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. Έκανε τίποτα έτσι περίεργο που έμεινε ο Μουντάκης σαν όνομα, όπως ο Σκορδαλός;
- Απ. Ο Μουντάκης...
- Ερ. ...Στο παίξιμό του επάνω;
- Απ. Εγώ πιστεύω ότι ο Μουντάκης είναι αν όχι ο καλύτερος, από τους καλύτερους δεξιότητες.
- Ερ. Ναι, όλοι αυτό μας λένε: «ο Μουντάκης ήταν δεξιότηνης, το ‘ψαχνε»
- Απ. Ναι, είναι δεξιότηνης.
- Ερ. Τι σημαίνει αυτό; Δηλαδή ο Σκορδαλός δεν ήταν δεξιότηνης ή ο Ροδινός ή ο Κλάδος ή ο ένας ή ο άλλος; Γιατί πάντα στο Μουντάκη ακούμε πάντα αυτό το επίθετο, ήταν «δεξιότηνης»;
- Απ. Γιατί τα κομμάτια του Μουντάκη για να πεις ότι θα τα παίζεις όπως τα παίζει ο Μουντάκης είναι υπερβολικά δύσκολα.
- Ερ. Ναι, δηλαδή τι κάνει διαφορετικά;
- Απ. Έχει μέσα πάρα πολλούς δαχτυλισμούς, πάρα πολλούς, γρήγορους δαχτυλισμούς, δηλαδή τριλιες και τέτοια πράγματα, πολύ καλό δοξάρι, δηλαδή ήτανε συνδυασμός και τα δύο ήτανε... πολύ τέλειος.

- Ερ. Δηλαδή, τι; Γέμιζε τη μελωδία ας πούμε;
- Απ. Ναι, ναι, ναι. Πολλά στολίσματα, πολλά, δηλαδή πολλά στολίσματα, πολλά, δηλαδή πολύ πλούσιο το κομμάτι. Ναι, από θέμα δεξιοτεχνίας. Ε, εμένα τώρα βέβαια, αυτό δεν μπορώ να πω ότι μου αρέσει, εντάξει την πρώτη φορά, στην αρχή ας πούμε θα τα ακούσεις θα αισθανθείς δέος, θα πεις εντάξει, αυτός είναι κορυφαίος. Κάποια στιγμή, εγώ προσωπικά, για μένα λέω, ε, αν τα ακούω αυτό πολλή ώρα μου φαίνεται κουραστικό. Να τα ακούω πολλή ώρα, δηλαδή κάπου δε, δε, δε... δεν πηγαίνει ας πούμε το μυαλό μου να συμβαδίζει μ' αυτό που παίζει, δηλαδή... Γι' αυτό μ' αρέσει ο Σκορδαλός πιο πολύ επειδή είναι πιο απλή η μελωδία, πιο απλά τα πράγματα και είναι ξεκούραστος, δηλαδή όση ώρα και να τον ακούς δεν κουράζεσαι, απλώς σ' αρέσει όλο και πιο πολύ.
- Ερ. Δεν ξέρω αν θέλετε κάτι για τη σχολή, να ρωτήσουμε κ. Μανώλη;
- Ερ. Όχι, τελευταία για μένα... αν υπήρχαν δίδακτρα; Πληρώνατε;
- Απ. Ναι, πληρώναμε. Εκείνη την εποχή ήτανε ενάμιση χιλιάριο, ο μήνας.
- Ερ. Δηλαδή, τι ήτανε; Ήτανε ποσόν που το έδινε ένας, έτσι, απλός άνθρωπος, ένας βιοπαλαιστής ας πούμε το έδινε εύκολα;
- Απ. Ε, το 'δινε. Δεν ήτανε ας πούμε και πολύ μηδαμινό, γιατί εντάξει κι εμείς, η οικογένειά μου φτωγή οικογένεια είναι και κάπως ο πατέρας μου δεν τα... όχι πως τα λογάριάζε τα λεφτά, γιατί ήθελε να μάθω λύρα αλλά εντάξει ήτανε...ποσό, δεν μπορείς να πεις ότι ήτανε... υπολογίσιμο.
- Ερ. Κι εσείς ας πούμε αρχίσατε να πιάνετε τη λύρα, να μαθαίνετε στου Μουντάκη να κάνετε δυο χρόνια και μετά η πορεία σας;
- Απ. Μετά...
- Ερ. Καταρχήν ποιος σας παρότρυνε να πάτε στου Μουντάκη τη σχολή; Μόνος σας θέλατε, το ζητήσατε ή ο πατέρας σας...
- Απ. Όχι, όχι ο πατέρας μου, μου το 'πε να πάω να γραφτώ εκεί πέρα κι αυτός από κάπου αλλού το άκουσε ότι υπάρχει ωδείο στο Ρέθυμνο, δηλαδή και μπορεί να... να διδαχτεί λύρα. Ε, φαντάζομαι τώρα εγώ, ότι αν είχε κάτι ανάλογο και ο Σκορδαλός, θα πήγαινα στο Σκορδαλό. Έτσι φαντάζομαι δηλαδή.
- Ερ. Δεν θέλατε να μάθετε λαούτο που έπαιζε ο πατέρας σας;

- Απ. Το λαούτο μου φαίνεται πιο δύσκολο. Πολύ πιο δύσκολο όργανο. Για άλλους βέβαια είναι η λύρα πιο δύσκολη επειδή είναι τυφλό όργανο αλλά εντάξει, εγώ η λύρα ας πούμε μου φαίνεται πιο... πιο εύκολη.
- Ερ. Άλλοι στην οικογένεια που παίζουνε; Στην ευρύτερη οικογένεια που παίζουνε όργανα υπάρχουν;
- Απ. Όχι. Ε, ναι, είναι ο γιος του θείου μου, που είναι τώρα λυράρης, αυτός παίζει τώρα επαγγελματικά.
- Ερ. Ο γιος του Τηλέμαχου του λυράρη, ο Δημήτρης.
- Απ. Ο Δημήτρης, ναι.
- Ερ. Που παίζει και επαγγελματικά;
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. Μάλιστα.
- Απ. Αυτοί.
- Ερ. Και για πείτε μας λοιπόν έτσι την πορεία; Τη δική σας;
- Απ. Εντάξει, μετά σταμάτησα από το ωδείο, έπαιζα στο σπίτι έτσι, δεν μπορώ να πω ότι δούλεψα πολύ. Δηλαδή δεν μπορώ να πω ότι έκατσα στο σπίτι, στρώθηκα να... κι έπαιζα πολλή ώρα για να μάθω ας πούμε, να γίνω καλός. Όποτε είχα όρεξη...
- Ερ. Θέλατε να γίνετε επαγγελματίας λυράρης ή ήταν κάτι που δεν σας ενδιέφερε, απλά σας άρεσε λίγο;
- Απ. Όχι, ήθελα να γίνω επαγγελματίας, αλλά σιγά - σιγά όταν ανακάλυψα ας πούμε τι χρειάζεται ένας επαγγελματίας για να πεις ότι είναι επαγγελματίας σωστός, ε... μετά τα παράτησα, δεν το σκέφτηκα καμιά στιγμή να γίνω επαγγελματίας. Γιατί για να πεις ότι είσαι επαγγελματίας, χρειάζεται, δεν είναι μόνο να είσαι, να παίζεις σωστά, να παίζεις πολλά κομμάτια, γιατί σημαντικό κι αυτό, να έχεις μεγάλο ρεπερτόριο. Χρειάζεται να 'σαι κι ο χαρακτήρας σου να 'ναι πολύ κοινωνικός. Δηλαδή να μπορείς να προσαρμόζεσαι με το περιβάλλον κάθε φορά ας πούμε σε ένα γλέντι ή οτιδήποτε είναι, ε... να μην... Ε, να παραμερείς ό,τι άλλα έχεις μέσα σου, καμιά στεναχώρια ή οτιδήποτε και να βγάζεις τον κόσμο το κέφι. Εγώ αυτό δεν μπορώ να το κάνω. Δηλαδή δεν μπορώ να προσποιηθώ ας

πούμε να βγάλω όρεξη κι γι' αυτό δηλαδή το απόκλεισα από πολύ νωρίς ότι δεν μπορώ εγώ να γίνω επαγγελματίας. Με τίποτα.

Ερ. Από πόσο νωρίς;

Απ. Από τις αρχές που ήταν ας πούμε, που είχα μάθει πέντε - έξι συρτά, που ήταν ας πούμε ο πατέρας μου, ξέρω 'γω, πηγαίναμε σε κάνα σπίτι και κάναμε καμιά παρέα κι ήτανε κι άλλα παιδιά που ας πούμε που ασχολούντανε με λύρα. Ε, εντάξει εγώ θυμάμαι έπαιζα δυο - τρία κομμάτια μέχρι που είχα όρεξη, μετά τα παρατούσα.

Ερ. Ναι.

Απ. Οι άλλοι καθόταν μέχρι αργά, εγώ... κάποια στιγμή το βαριόμουν αυτό, δηλαδή το διάστημα μόνο που είχα όρεξη να παίξω, μόνο τότε έπαιζα. Δεν έπαιζα, έτσι...

Ερ. Και χωρίς να έχετε όρεξη, ας πούμε.

Απ. Με τίποτα, με τίποτα. Μια φορά θυμάμαι είχε γίνει στο χωριό του πατέρα μου φασαρία κι είχα κατέβει κάτω, είχα φύγει τελείως απ' το σπίτι. Γιατί με το ζόρι ήτανε να παίξω λύρα, εγώ δεν είχα όρεξη εκείνη τη στιγμή, δεν μπορούσα να παίξω. Και την κοπάνησα, έφυγα.

Ερ. Και μετά; Πώς πιάσατε να φτιάχνετε λύρες;

Απ. Ε ναι, μετά είχα εγώ δύο λύρες του Σταγάκη, ε...

Ερ. Του μεγάλου του Σταγάκη, του Μανώλη;

Απ. Η μία ήταν του Μανώλη η άλλη ήταν του συχωρεμένου του γιου του, του Μιχάλη. Και ήθελα, επειδή είμαι έτσι... μ' αρέσει οτιδήποτε κατασκευάζω μ' αρέσει, δηλαδή όχι μόνο λύρες, οτιδήποτε κατασκευή, είμαι πολύ αυτής της...

Ερ. Πιάνουν τα χέρια σας.

Απ. Ναι, ναι. Αυτό που λένε...

Ερ. Από πότε ξεκινήσατε να θέλετε να φτιάξετε κάτι; Λυράκι ήταν μικρό τι ήταν αυτό που πρωτοφτιάξατε;

Απ. Αυτά τα μικρά τα οργανάκια τα ξεκίνησα από πριν να... πριν το '83, πριν να μου πάρει ο πατέρας μου τη λύρα, από δέκα χρονών;

Ερ. Α, δέκα, δηλαδή είχατε την έφεση από τότε, ε;

Απ. Ναι, ναι.

- Ερ. Και τι φτιάχνατε τότε;
- Απ. Ε... διάφορα έτσι όχι συγκεκριμένα πράγματα, όχι, όχι, οργανάκια.
- Ερ. Τι, τι όργανα φτιάχνατε; Λύρα;
- Απ. Δεν μπορείς να πεις ότι ήταν συγκεκριμένο όργανο γιατί ήταν αυτοσχέδιο τελείως, από την αρχή, δηλαδή ήταν κάτι σαν... ούτε μπαγλαμάς, ούτε μπουζούκι, κάτι ενδιάμεσο. Και έβαζα ξύλα ας πούμε, για καπάκι κόντρα - πλακέ, ε, μετά για... το μπράτσο ό,τι ξύλα έβρισκα, με πρόκες τα κάρφωνα ούτε κόλλα δεν είχα, ούτε τίποτα... πίσω θυμάμαι σ' ένα, είχα βάλει μια κατσαρόλα, μια παλιά κατσαρόλα την είχα τρυπήσει, ήταν αλουμίνιο και δεν είχα ούτε εργαλεία, ούτε τρυπάνια ούτε τίποτα, απλώς με μια πρόκα της έκανα πέντε - έξι πρόκες γύρω - γύρω και της έβαλα σύρμα και την έκανα ηχείο. Μετά για χορδές... πού να βρω χορδές; Ήταν κάτι καλώδια πεταμένα του ΟΤΕ και είχανε μέσα ατσάλι γύρω - γύρω, ήτανε... για να 'ναι ανθεκτικό στο τέντωμα κι έβγαζα αυτά τα συρματάκια και τα έκανα χορδές. Μετά κάτι πρόκες κάρφωνα για κλειδιά, έστριβα δηλαδή την πρόκα και τέντωνε, κι εκεί πέρα είχα βγάλει, δηλαδή αυτό ήτανε, το συγκεκριμένο οργανάκι ήταν ας πούμε, αιτία και είδε ο πατέρας μου ότι έχω μια κλίση και μου πήρε μετά τη λύρα. Το συγκεκριμένο. Εκεί πέρα, έβγαζα ένα - δυο σκοπούς, εντάξει, όχι όπως ήτανε, πάντως έδειχνα ρε παιδί μου ότι κάτι πήγα να κάνω, κάτι πήγαινα να κάνω.
- Ερ. Είχατε δει κανέναν και τα κάνατε αυτά;
- Απ. Όχι.
- Ερ. Δηλαδή που ξέρατε ότι πρέπει να βάλετε κλειδί, να σφίξει, να την ξεσφίξει;
- Απ. Αυτό το 'χα δει στο λαγούτο του πατέρα μου αλλά εντάξει εγώ δεν είχα κλειδιά και τέτοια πράγματα και φαντασία, δούλευε πολύ η φαντασία.
- Ερ. Πού ξέρατε ότι πρέπει να βάλετε κόντρα - πλακέ, ας πούμε να είναι φιλό το ξύλο για το καπάκι;
- Απ. Έβλεπα το λαγούτο. Ό,τι μπορούσα να το αντιγράψω από 'κει.
- Ερ. Απ' το λαούτο, ε;
- Απ. Ναι.

- Ερ. Λοιπόν, κύριε Κεραμιανάκη, συνεχίζουμε από το σημείο που είχαμε μείνει, ότι είχατε φτιάξει με κατσαρόλα και με κόντρα - πλακέ, ένα αυτοσχέδιο όργανο. Και βάζατε και μανίκι σ' αυτό το όργανο;
- Απ. Ναι, μπράτσο.
- Ερ. Σε ποια ηλικία, αυτά είπαμε ότι είναι;
- Απ. Ε, αυτά γύρω στα... έντεκα χρονών, κάπου εκεί. Εκεί τα 'φτιάξα αυτά και... Αυτοσχέδια τελείως αλλά ήμουνα, δηλαδή, αυτές οι κατασκευές δεν ήτανε... πιο πολύ για να... επειδή ήταν δηλαδή, μ' άρεσε κάτι, ένα μουσικό όργανο, απλώς τα κατασκευάζα, έτσι, μ' άρεσε γενικά η κατασκευή. Οτιδήποτε έφτιαχνα, μ' άρεσε, δηλαδή ήθελα, έβλεπα κάτι, ήθελα να το αντιγράψω, να φτιάξω κι εγώ ένα, να δω πώς θα γίνει και όλα αυτά. Ναι, πιο πολύ έτσι για... Το κατασκευαστικό μέρος μου άρεσε πολύ.
- Ερ. Ναι. Και σε ποια ηλικία πια συνειδητοποιείτε ότι θέλετε να ασχοληθείτε μ' αυτό; Και να φτιάξετε μια κανονικότερη λύρα; Είπατε ότι φτιάχνατε οργανάκια, καταρχήν αυτά τα οργανάκια τα 'χετε μαζί σας;
- Απ. Όχι, όχι.
- Ερ. Όχι. Στο σπίτι τα έχετε πετάξει.
- Απ. Ναι, δεν υπάρχει τίποτα από αυτά.
- Ερ. Δεν υπάρχει τίποτα δείγμα, ούτε με τις κατσαρόλες ούτε με τα υπόλοιπα.
- Απ. Τίποτα, τίποτα. Ε, μετά, μετά από... μετά το άφησα αυτό. Δηλαδή δεν σκέφτηκα κάποια στιγμή ν' ασχοληθώ έτσι να φτιάξω όργανα, κανονικά όργανα. Ε, μέχρι που μια μέρα, ένα καλοκαίρι ήταν του 2000 μου 'βαλε την ιδέα ο αδερφός μου να φτιάξουμε καμία λύρα έτσι «να δούμε» μου λέει, «τι θα βγει», εγώ δεν ήθελα.
- Ερ. Ο αδερφός σας έπαιζε κανένα όργανο;
- Απ. Όχι, όχι, δεν έχει αυτός καμία σχέση.
- Ερ. Πώς και το είπε αυτό;
- Απ. Έτσι, κι αυτός από περιέργεια να δούμε τι θα γίνει, πώς είναι η κατασκευή, αν είναι εύκολη, δύσκολη...
- Ερ. Δεν υπήρχε κάποιος οργανοποιός στην οικογένεια;
- Απ. Όχι, όχι, κανένας.
- Ερ. Παππούς, τίποτα, θείος; Όχι.

- Απ. Τίποτα, κανέννας. Κανέννας. Ναι, και μετά πήγα και πήρα εγώ τα απαραίτητα, δηλαδή ό,τι χρειαζόμουνα, τα υλικά, ξύλα και ξεκινήσαμε σιγά - σιγά, φτιάξαμε...
- Ερ. Από πού τα αγοράσατε ας πούμε τα ξύλα; Που ξέρατε τι πρέπει να πάρετε;
- Απ. Ήξερα ας πούμε ότι για τη λύρα κάνουν ορισμένα συγκεκριμένα ξύλα: καρυδιά, μουρνιά - ντάξει, μουρνιά είναι δύσκολο να βρεις - καρυδιά όμως υπάρχει στο εμπόριο. Και πήγα σε μια ξυλαποθήκη, πήρα ένα μαδέρι και φτιάξαμε εκεί, κουτσά - στραβά, την πρώτη λύρα.
- Ερ. Στο σπίτι σας τώρα; Έτσι;
- Απ. Ναι, στο σπίτι.
- Ερ. Πόσων χρόνων;
- Απ. Ε... πέντε χρόνια τώρα.
- Ερ. Το 2000 ας πούμε.
- Απ. Ναι, το 2000.
- Ερ. Ναι.
- Απ. Ναι και εντάξει βγήκε ας πούμε, αναλόγως, δηλαδή, όπως την περίμενα εγώ να βγει, βγήκε πολύ καλύτερη. Απ' ό,τι ήταν να... απ' ό,τι υπολογίσαμε.
- Ερ. Ξέρατε τι ξύλο πρέπει να βάλετε στο σκάφος, πρέπει να βάλετε στο καπάκι;
- Απ. Ναι, στο σκάφος ήξερα γιατί είχα άλλες δύο λύρες που έλεγα προηγούμενως, του Σταγάκη, ε... η μία ήτανε μουρνιά, η άλλη ήταν καρυδιά. Ε, εντάξει, πήρα την καρυδιά, τα ξύλα τα 'ξερα, μόνο στο καπάκι τώρα, επειδή αυτό το ξέρω δεν υπάρχει ας πούμε είναι πολύ δύσκολο να το βρεις, δηλαδή δεν υπάρχει στο εμπόριο καθόλου.
- Ερ. Τι ξύλο είναι;
- Απ. Είναι... εδώ οι ντόπιοι το λένε κατράνι, προς τη Σητεία το λένε φοινίκι επειδή αυτό το όνομα τώρα το φοινίκι το πήρε επειδή φτιάζανε παλιά με το συγκεκριμένο ξύλο οι Φοινίκες, οι αρχαίοι, τα σκάφη τους κι ήτανε... φημιζότανε ότι ήτανε πολύ ελαφριά, γρήγορα κι ανθεκτικά.
- Ερ. Δεν μας το 'χει πει κανείς αυτό. Μάλιστα.
- Απ. Ναι, από 'κει έχει πάρει το όνομα φοινίκι. Η κανονική του ονομασία είναι κέδρος Λιβάνου.

Ερ. Και είναι μαλακό ξύλο;

Απ. Είναι σχετικά μαλακό ξύλο, πολύ ευκολοδούλευτο, πολύ ευκολοδούλευτο, δηλαδή δεν έχει νερά έτσι άγρια που να πεις ότι θα βάλεις το σκαρπέλο να σκίσει ή να σπάσει, είναι πολύ εύκολο στο δούλεμα, μυρίζει έτσι χαρακτηριστικά, μία χαρακτηριστική μυρουδιά, δεν... δε μυρίζει κανένα άλλο ξύλο έτσι. Όχι, δεν μοιάζει κανένα άλλο ξύλο μ' αυτή τη μυρουδιά, δεν μπορώ τώρα να το προσδιορίσω. Είναι μια συγκεκριμένη μυρουδιά, μόνο αυτό το ξύλο μυρίζει έτσι. Πιο πολύ θα έλεγα ότι μοιάζει στο κυπαρίσσι, στην όψη μοιάζει πολύ με το κυπαρίσσι, είναι πολύ πιο μαλακό βέβαια, το κυπαρίσσι είναι σκληρό, ε... αλλά έχει δική του χαρακτηριστική μυρουδιά. Αυτό το ξέρα εγώ...

Ερ. Αυτό πού το βρίσκει όμως κανείς;

Απ. Αυτό τώρα υπάρχει, ε... το χανε φέρει οι Ενετοί παλιά, όπου υπάρχει δηλαδή ενετικό χτίσμα κι είναι απείραχτο, δεν έχει γίνει ανακαίνιση δηλαδή στην οροφή, οντάς δηλαδή και σκεπή, υπάρχει εκεί, στα μεσοδόκια και ακόμα και...

Ερ. Αυτό που λένε στα δοκάρια στα παλιά σπίτια;

Απ. Δεν υπάρχει όμως παντού. Δηλαδή, όπου ήτανε... Υπάρχει σχεδόν σε όλη την παλιά πόλη στο Ρέθυμνο και στο Ηράκλειο, ό,τι έχει μείνει δηλαδή και στα Χανιά, εκεί στις παλιές πόλεις δηλαδή στα ενετικά χτίσματα, υπάρχει αυτό το ξύλο και σε κάποια χωριά ας πούμε, μεγάλα χωριά, άμα ήτανε κανένα μεγάλο σπίτι έτσι πολύ αργοντικό, ας πούμε, βάζαν τέτοια ξύλα.

Ερ. Κι ένας οργανοποιός πού τα βρίσκει αυτά ας πούμε πηγαίνει στα σπίτια ας πούμε και σκαρφαλώνει;

Απ. Ναι, όχι.

(Γελάνε)

Αυτό είναι, όντως αυτό είναι...

Ερ. Όχι, αλήθεια τώρα, είναι απορία που την έχω γιατί μας το έχουνε πει πολλοί αυτό, ότι αυτό λέει είναι κατράμι και το βλέπουμε στα παλιά σπίτια.

- Απ. Στα παλιά σπίτια. Αυτό τώρα επειδή είναι πολύ δύσκολο να το βρεις κι είναι και... για να βρεις ας πούμε καλό κομμάτι, γιατί συνήθως είναι τόσα... τόσα χρόνια τώρα που 'χουνε περάσει, τότε είχανε έρθει οι Ενετοί εδώ πέρα... το 1300; Πόσα χρόνια είναι τώρα;
- Ερ. Επτακόσια χρόνια. Δεν ξέρω πόσα... Θα έχει και ρόζους έτσι;
- Απ. Ναι, ναι. Έχει, ναι, έχει πολλούς ρόζους, υπάρχουν τα μεγάλα τα κομμάτια, είναι καθαρά, δεν έχουν ρόζους. Αλλά μικρότερα τώρα που υπάρχουν ακόμη κάμποσα μικρότερα, αυτά... τα... δηλαδή το ψάχνεις ό,τι και να 'ναι δεν πετάς τίποτα. Επειδή είναι... εξαφανίζεται τώρα αυτό το ξύλο και σιγά - σιγά αρχίζει να τελειώνει.
- Ερ. Στα χωριά του Ρεδύμνου υπάρχουν τέτοια σπίτια;
- Απ. Στα χωριά ξέρω ότι είναι στο Ατσιπόπουλο είναι ορισμένα σπίτια που υπάρχουν τέτοια, υπάρχει προς την Πηγή, προς το... προς τα 'κει πέρα. Δηλαδή μπορείς να συναντήσεις έτσι σε μεγάλα χωριά, μάλλον σε χωριά που ήτανε παλιά, που είχανε...
- Ερ. ...Ανάπτυξη ας πούμε εκείνο τον καιρό.
- Απ. Ναι, ναι. Την εποχή αυτή...
- Ερ. Τώρα τι κάνει ας πούμε κάποιος που θέλει να βρει τέτοιο ξύλο; Υπάρχουν ξυλέμποροι που το πουλάνε;
- Απ. Όχι, όχι. Αυτά τώρα ή να 'σαι, ξέρω 'γω, άμα είσαι γνωστός με κανένα εργολάβο που παίρνει ας πούμε, στην παλιά πόλη και ανακαινίζει σπίτια και του το λες.
- Ερ. Του λες «μην τα πετάξεις γιατί»...
- Απ. «Μην τα πετάξεις...» εντάξει, τα αγοράζεις βέβαια, επειδή υπάρχει ζήτηση από όλους εμάς που κατασκευάζουμε... και τα αγοράζεις. Καμιά φορά τώρα, όπου... όπου σε πιάσει ο καθένας. Καμιά φορά άμα δεν... μπορεί να στα δώσει κι έτσι, χωρίς λεφτά.
- Ερ. Αλλά γενικά τα χρεώνουν ακριβά ας πούμε επειδή είναι περιζήτητα;
- Απ. Ναι, τα χρεώνουν ακριβά, άμα είναι καλά, άμα είναι καλό το ξύλο, ας πούμε, και δεν έχει τόσες πολλές πρόκες, τρύπες από πρόκες και ρόζους και είναι και μεγάλο, χοντρό κομμάτι, ε, πάει περίπου το κυβικό... γύρω στο... Μπορεί και τρεις χιλιάδες ευρώ.

- Ερ. Τι μου λέτε;
- Απ. Ναι, είναι όπως ένα ακριβό ξύλο ας πούμε... ναι... άμα είναι καλό το κομμάτι.
- Ερ. Ε, βέβαια γιατί άμα έχει πρόκες, τι να το κάνεις;
- Απ. Ναι. Δηλαδή το θέμα ακριβό και φτηνό είναι πολύ... δεν... είναι πολύ σχετικό. Μπορεί να τα πάρεις και τσάμπα, να 'ναι πολύ καλά τα ξύλα είναι... αναλόγως πού θα τα βρεις.
- Ερ. Για το σκάφος τι ξύλο έχουμε; Έχει διάφορα ξύλα που χρησιμοποιούνται για το σκάφος;
- Απ. Το σκάφος... Ήχο παράγουνε όλα τα ξύλα, για το σκάφος, αλλά εντάξει πιο... Αυτά τουλάχιστον που έχω δοκιμάσει εγώ, καλύτερο ήχο μου βγάζει το κελεμπέκι.
- Ερ. Αυτό τι δέντρο είναι;
- Απ. Το κελεμπέκι είναι ένα δέντρο... είναι συγγενικό με τον πλάτανο...
- Ερ. Μοσχοβολάει κιόλας σαν το πλατάνι;
- Απ. Όχι. Δεν το ξέρω αυτό. Δεν το ξέρω. Πάντως το ξύλο του μοιάζει πολύ με τον πλάτανο, όμως είναι πιο άσπρο, είναι σκληρό ξύλο, βαρύ και... είναι σφιχτό. Γενικά είναι σφιχτό ξύλο, δεν δουλεύεται εύκολα, δεν είναι δηλαδή όπως είναι αντοχής, είναι πολύ σφιχτό. Αυτό μου βγάζει πολύ καλό ήχο, αχλαδιά, κερασιά.
- Ερ. Ναι, ε; Η κερασιά;
- Απ. Ναι. Η καρυδιά όχι και τόσο, δεν... Τώρα τελευταία δεν χρησιμοποιώ καρυδιά καδόλου.
- Ερ. Αλλά αυτό είναι εύκολο να βρεις αυτό το ξύλο, ή την καρυδιά, ή την κερασιά...
- Απ. Ναι, αυτά τα βρίσκεις είτε... άμα δεν τα βρεις ας πούμε κομμένα έτσι παλιά να 'ναι σίγουρο ξερά, τα παίρνεις από το εμπόριο, έτοιμα.
- Ερ. Πρέπει να έχουν ξεραθεί, βέβαια.
- Απ. Ε είναι περνούν από ξεραντίρι.
- Ερ. Υπάρχει ειδική διαδικασία ας πούμε; Ή πρέπει να περάσουν κάποια χρόνια, ξέρω 'γω, δέκα χρόνια στεγνά;

- Απ. Αν το αφήσεις μόνο του το ξύλο σε κάποιο σκιερό μέρος να μην το βλέπει ο ήλιος να σκάσει, θέλει, αναλόγως και το πάχος του, δηλαδή άμα το κόψεις σε μαδέρια περίπου πέντε - έξι πόντους, ε, ξεραίνεται μέσα σε... ένα χρόνο είναι ξερό. Αν είναι ολόκληρος ο κορμός, ε, θέλει δυο - τρία χρόνια. Για να πεις ότι θα φύγει τελείως ας πούμε η υγρασία από μέσα.
- Ερ. Αν έχει υγρασία, τι κάνει αυτό στην ακουστική;
- Απ. Όχι, δεν είναι... Ούτε θα παίζει καλά αλλά ούτε αντοχή θα έχει στο χρόνο, δηλαδή όπως ξεραίνεται, θα σκάσει. Θα πειράξει, θα παραμορφωθεί, θα αλλάξει τελείως το σχήμα του, ναι, θα ξεκολλήσει, άμα έχει μέσα υγρασία. Ε... όχι, πρέπει να 'ναι... το ξύλο πρέπει να 'ναι στεγνό. Στεγνό.
- Ερ. Στο μανίκι; Στο μπράτσο;
- Απ. Στο μπράτσο η λύρα είναι το ίδιο ξύλο. Το μπράτσο.
- Ερ. Πάλι ας πούμε ή αχλαδιά ή κερασιά;
- Απ. Ναι, επειδή το σκάφος της λύρας είναι ενιαίο, δηλαδή ό,τι είναι από κάτω το ηχείο, συνεχίζει το ίδιο ξύλο ένα κομμάτι και γίνεται από πάνω ας πούμε μέχρι την κεφαλή. Είναι ένα ξύλο.
- Ερ. Δεν είναι άλλο, ξεχωριστό; Είναι ένα σώμα.
- Απ. Όχι, όχι, είναι ένα σώμα, ναι.
- Ερ. Και μετά μπαίνει η γλώσσα.
- Απ. Όχι, το καπάκι, μετά κολλά... κολλιέται το καπάκι και μετά από το καπάκι, λουστέρνουμε το καπάκι και μετά κολλιέται η γλώσσα. Επειδή η λύρα, ας πούμε εντάξει η γλώσσα δεν ακουμπάει πάνω στο... όπως και στο βιολί, δεν ακουμπάει πάνω στο καπάκι.
- Ερ. Είναι στον αέρα.
- Απ. Είναι στον αέρα, ναι, δεν πρέπει ν' ακουμπά, στο καπάκι δεν πρέπει ν' ακουμπάει τίποτα. Και μετά άμα λουστραριστεί το καπάκι, κολλιέται η γλώσσα και λουστράρεται και όλο το όργανο μετά.
- Ερ. Τώρα, εσείς ας πούμε, είστε οργανοποιός, έτσι; Πώς φτάσατε στο σημείο να σας εμπιστεύεται ο κόσμος;
- Απ. Ε... εμπιστοσύνη τώρα...

- Ερ. Πώς και φτιάξατε έτσι τόσο καλά όργανο; Δηλαδή, φτιάξατε μια πρώτη λύρα, ήταν πολύ καλύτερη απ' ό,τι θα περιμένατε, φτιάξατε μια δεύτερη, τι αλλάξατε; Καταρχήν το σκάφος το σκάβετε μ' ένα εργαλείο;
- Απ. Ναι, ναι. Σκάβεται πρώτα απ' έξω και μετά από μέσα.
- Ερ. Όταν λέμε πρώτα απ' έξω;
- Απ. Πρώτα απ' έξω, δηλαδή γίνεται η εξωτερική επιφάνεια...
- Ερ. Α, μάλιστα...
- Απ. Και μετά σκάβεις από μέσα...
- Ερ. Και το σκάβεις κι από μέσα;
- Απ. Όχι, πρώτα γίνεται η εξωτερική επιφάνεια, εκεί που θα μείνει ας πούμε, δηλαδή για να κανονίσεις το πάχος, πρέπει πρώτα εξωτερικά να δώσεις το σχήμα, τι σχήμα πρέπει να έχει...
- Ερ. Το κάνετε αυτό ας πούμε με όργανα ή με το μάτι;
- Απ. Όχι, όχι, με το μάτι. Με το μάτι.
- Ερ. Κάθε λύρα μπορεί να έχει, στο μαγαζί σας ας πούμε, διαφορετικό σχήμα ή διαφορετικό...
- Απ. Όχι, σχήμα... το περίγραμμα δεν είναι διαφορετικό, είναι το ίδιο σε όλες, αλλά το βάθος όμως και το πάχος και... το, το σχήμα δηλαδή του ηχείου πίσω, όχι το περίγραμμα, το σχήμα είναι... είναι παντού, είναι... όλα, όλες διαφορετικές. Καμία δηλαδή δεν είναι ίδια.
- Ερ. Δεν υπάρχει δηλαδή, όργανο ίδιο με τα' άλλο;
- Απ. Όχι.
- Ερ. Το κάθε ένα έχει την ιστορία του και την...
- Απ. Ναι, τουλάχιστον σ' αυτές τις διαστάσεις, στο βάθος και πάχος. Ναι, μετά εντάξει ε, ορισμένα άλλα πράγματα μετά πρέπει να 'ναι σταθερά, δηλαδή το μήκος της κλίμακας, ε... πρέπει να 'ναι ένα συγκεκριμένο μήκος που να βολεύει ας πούμε, επειδή με τον τρόπο που παίζεται η λύρα, πρέπει να βολεύουν τα δάχτυλα, στο παίξιμο η κάθε νότα ας πούμε να πηγαίνει άνετα το δάχτυλο. Ούτε να ανοίγουνε τα δάχτυλα μεταξύ τους, ούτε να στριμώχνονται. Ναι, από 'κει κανονίζεται η κλίμακα της λύρας. Γιατί υπάρχουνε πολλές τώρα εικασίες, ότι πρέπει να 'ναι 28 ή 29,5 ή 29,7. Αυτά...

- Ερ. Το μήκος έτσι;
- Απ. Το μήκος της κλίμακας, ναι, από καβαλάρη σε καβαλάρη. Αυτά τώρα... όχι, δεν ισχύει τίποτα από αυτά. Είναι καθαρό, αυτό το μήκος έχει να κάνει μόνο με το... με τον τρόπο παιξίματος, με την ευκολία στο παίξιμο.
- Ερ. Εσείς κάνετε ας πούμε λύρες και για πιο χοντρά δάχτυλα;
- Απ. Ναι, ο καθένας είναι όπως έχει μάθει ας πούμε. Όταν έχεις μάθει και παίζεις ένα όργανο και έχεις μάθει μια συγκεκριμένη κίνηση στα δάχτυλα, μετά άμα πάρεις ένα άλλο με πιο μικρή κλίμακα κάπως τα στριμώχνεις και σε δυσκολεύει πολύ να παίζεις.
- Ερ. Δεν νιώθεις άνετα δηλαδή να παίζεις όπως πρέπει.
- Απ. Ναι, ναι, ναι και το απορρίπτεις αμέσως, έστω και καλό ήχο να βγάζει, δηλαδή δεν μπορείς να το παίζεις. Ναι, εντάξει, είναι ορισμένοι είναι που προσαρμόζονται μ' ό,τι όργανο και να πιάσουνε, μπορούνε να παίζουνε, δεν έχουνε πρόβλημα.
- Ερ. Πώς γίνεται; Έρχεται ένας οργανοπαίχτης και σας λέει «θέλω να φτιάξεις μια λύρα» ή δοκιμάζει αυτές που έχετε στο μαγαζί και αποφασίζει αν του κάνει ή δεν του κάνει;
- Απ. Ένας επαγγελματίας, ποτέ δεν θα... δεν θα παραγγείλει λύρα. Ποτέ, σε καμία περίπτωση. Γιατί η λύρα ποτέ δεν θα βγει...
- Ερ. Όπως τη θέλει.
- Απ. Ναι, όπως τη θέλει. Δηλαδή στις πενήντα λύρες, άντε να 'ναι μια - δυο το πολύ καλές έτσι δηλαδή με τις απαιτήσεις που έχουνε οι οργανοπαίχτες, οι επαγγελματίες. Παρά πάνω δεν βγαίνει.
- Ερ. Οπότε τι κάνει; Πάει και δοκιμάζει.
- Απ. Ναι, δοκιμάζει. Παντού.
- Ερ. Όπου και να βρεθεί; Μπορεί να πάει στην Κάσο ας πούμε και πάρει λύρα;
- Ένας επαγγελματίας Ρεθυμνιώτης;
- Απ. Όχι, ε... όχι, εκεί πέρα οι λύρες, δεν τις ξέρω καλά...
- Ερ. Διαφορετικές.
- Απ. Είναι διαφορετικές, ναι. Η κρητική λύρα είναι... αυτή που έχουμε εδώ δεν...
- Ερ. Μπορεί να πάει στη Σητεία δηλαδή να πάρει λύρα ή στο Ηράκλειο;

- Απ. Ναι, μα κάθε οργανοπαίχτης, κάθε λυράρης μάλλον, γιατί πιο πολύ οι λυράρηδες το 'χουν αυτό το πρόβλημα, γιατί είναι πρόβλημα.
- Ερ. Βέβαια είναι πρόβλημα, γιατί ο άλλος σου λέει «θέλω ένα όργανο επαγγελματικό, να βγάλω ωραίο ήχο, αλλά από πού να το πάρω»;
- Απ. Ναι, πάντα όλοι ψάχνονται, δηλαδή ό,τι όργανο και να κρατάει ο κάθε λυράρης στα χέρια του, πάντα ψάχνεται. Πάντα, δηλαδή θα του τύχει κάτι καλό, θα το πάρει.
- Ερ. Ναι έχει το νου του πάντα, δηλαδή.
- Απ. Έχει το νου του πάντα. Ας μην είναι τέλειο, ας μην είναι ας πούμε όπως το θέλει, θα το πάρει γιατί δεν ξέρει αν θα ξαναβρεί κάτι παρόμοιο. Είναι πολύ ας πούμε, αυτό το πράγμα δεν... δεν είναι... να πεις ότι αυτός, ο συγκεκριμένος κατασκευαστής βγάζει καλά όργανα. Όργανα μπορείς να βρεις οπουδήποτε μπορείς να φανταστείς από ένα... επαγγελματία, με πολύ μεγάλο όνομα, μέχρι τον τελευταίο ερασιτέχνη που ασχολείται έτσι στο χωριό, στο σπίτι του και φτιάξει τελείως ερασιτεχνικά τα όργανα. Μπορεί να βρεις καλό όργανο, οπουδήποτε, λύρα, λύρα, συγκεκριμένα για τη λύρα. Ναι, είναι πολύ... δύσκολος ο ήχος αυτής.
- Ερ. Άλλο όργανο φτιάχνετε;
- Απ. Ε, ναι, και λαούτα.
- Ερ. Και λαούτο.
- Απ. Ναι.
- Ερ. Μαντολίνα;
- Απ. Μαντολίνα, όχι. Δεν έχω ασχοληθεί πολύ, έχω φτιάξει ένα μαντολινάκι, αλλά έτσι... όχι, παραπάνω δεν έχω ασχοληθεί.
- Ερ. Το μαντολίνο μας έχουν κάποιοι πει ότι έχει ντούγιες από πίσω και έχει διαφορετική τεχνοτροπία, δεν είναι σκαφτό.
- Απ. Και το λαούτο έχει ντούγιες. Ε... το μαντολίνο αυτό που παίζεται τώρα στην Κρήτη...
- Ερ. Όχι, για το λαούτο ρωτάω. Για πείτε μου...
- Απ. Ναι, το λαούτο είναι με ντούγιες δεν γίνεται αλλιώς, είναι πολύ μεγάλο το ηχείο πίσω δεν μπορεί αυ... δηλαδή, είναι δύσκολο να βρεις καταρχήν ένα

τόσο μεγάλο ξύλο και πολύ... και πολύ πιο δύσκολο να πετύχεις ας πούμε, το πάχος που πρέπει να 'ναι.

Ερ. Το πάχος, ε; Σ' όλες τις μεριές είναι και διαφορετικό;

Απ. Ναι, ναι, ναι. Είναι πολύ δύσκολο να το πετύχεις αυτό, είναι και πολύ δύσκολο και στην κατασκευή, δεν μπορείς να σκάψεις τόσο μεγάλο όργανο, δηλαδή δεν...

Ερ. Τη λύρα ας πούμε με τι όργανο την σκάπτεις; Με κουταλάκι;

Απ. Ε, ναι, περίπου τέτοια, περίπου τέτοια, αυτοσχέδια, δεν υπάρχει κάποιο μηχανήμα που να... να σου βγάζει... Είναι ο καθένας με τον δικό του τρόπο, ο κάθε κατασκευαστής σκάβει όπως καταλαβαίνει αυτός ότι τον βοηθάει καλύτερα.

Ερ. Και πόσο πρέπει να μείνει, ας πούμε σαν φλούδα πορτοκαλιού, ξέρω 'γω, χοντρώτερο;

Απ. Όχι, όχι, αυτό είναι σχετικό με το ξύλο. Αλλα ξύλα είναι μαλακά άλλα ξύλα είναι σκληρά. Άμα είναι σκληρό το ξύλο πρέπει να γίνει πιο λεπτό.

Ερ. Άμα είναι σκληρό, πιο λεπτό;

Απ. Ναι, για να μπορεί να πάλλεται. Πρέπει μέχρι...

Ερ. Και το σκάφος πάλλεται, ε; Όλο το όργανο βέβαια.

Απ. Όλο το όργανο. Η λύρα και το βιολί, ε... γενικά αυτά τα τοξωτά, όλα τα τοξωτά όργανα, πάλλεται... όσο πάλλεται ας πούμε το καπάκι τόσο μπορείς να πεις ότι πάλλεται και το σκάφος, γιατί έχει άμεση σχέση το ένα με το άλλο, δηλαδή ο ήχος παράγεται με κινήσεις ανάποδες που κάνει, δηλαδή, όταν το καπάκι κινείται, λέμε τώρα, άμα πιάσει τη συχνότητα, όταν κινείται προς τα μέσα το καπάκι, κινείται προς τα μέσα και το ηχείο το πίσω, το σκάφος. Όταν προς τα έξω το καπάκι, απομακρύνεται και το άλλο, δηλαδή κάνουνε μία κίνηση έτσι, παλμική, αλλά όχι παράλληλα, όχι σταθερή απόσταση, απομακρύνονται και πλησιάζουν. Αυτή την κίνηση κάνουν και βγάζουν τον ήχο.

Ερ. Εσείς αυτό το έχετε νιώσει; Το 'χετε ακούσει, σας το 'χουν πει, το έχετε νιώσει; Πού το... πώς το έχετε καταλάβει;

Απ. Αυτό τώρα... που βγάζουν ήχο; Πώς βγάζει τον ήχο;

Ερ. Ότι πάλλεται και το καπάκι και το σκάφος μαζί.

- Απ. Όχι, είναι αν το κοιτάξεις, αν το παρατηρήσεις δηλαδή είναι... φαίνεται. Δηλαδή ο τρόπος που μπαίνει ο καθαλάρης και το ξυλάκι που έχει ο στύλος, η ψυχή που λένε ορισμένοι, κάνει αυτή τη δουλειά. Όπως πάλλεται η χορδή, μεταφέρει τους κραδασμούς στο σκάφος..
- Ερ. Απ' το καπάκι στο σκάφος.
- Απ. Όχι απ' το καπάκι στο σκάφος, αλλά από τη χορδή, από το βάρος της χορδής μεταφέρονται οι... οι κραδασμοί αυτοί, στο σκάφος μέσω του στύλου. Μετά, όταν λέμε, τώρα να το πάρουμε σε μία πολύ αργή κίνηση. Όταν πηγαίνει, όταν χτυπήσει ας πούμε, δώσει μια δόνηση ο στύλος στο σκάφος, μετά αυτό θα υποχωρήσει, με την ελαστικότητα που έχει το ξύλο θα ξαναπάει μπροστά και θα δώσει μία δόνηση μέσω του στύλου ε... και στο καπάκι. Δηλαδή κάνει κάτι σαν τραμπάλα.
- Ερ. Και ανάποδα δηλαδή, έρχεται και ξανά...
- Απ. Ναι, αυτό το πράγμα. Ε... εκεί τώρα είναι όλοι οι... όλοι... όλος ο ήχος ας πούμε βγαίνει από 'κει, από 'κει εξαρτάται πόσο χοντρά ξύλα θα 'ναι το σκάφος και το καπάκι για να συνεργάζονται μεταξύ τους ας πούμε που να μην... ας πούμε δεν πρέπει να 'ναι το σκάφος πολύ χοντρό, ε...
- Ερ. Γιατί δεν θα πάλλεται, έτσι δεν είναι; Είναι λογικό.
- Απ. Δεν θα πάλλεται. Δεν πρέπει πάλι να είναι πολύ λεπτό...
- Ερ. Γιατί θα σπάσει.
- Απ. Όχι, δεν σπα', απλώς δεν θα ανταποκρίνεται στις δονήσεις της χορδής.
- Ερ. Και ο ήχος του πώς θα 'ναι, αν είναι δηλαδή ένας πολύ ψιλό σκάφος; Τι πιστεύετε; Τι ήχο θα βγάζει; Τσιριχτό; Πώς;
- Απ. Ναι, δεν είναι τι πιστεύω, αυτά τα έχω δει στην πράξη γιατί τα 'χω... δοκιμάσει όλα. Ε... πολύ πιο...
- Ερ. Ξερό;
- Απ. Πολύ πιο... ωραίο ήχο βγάζει όταν δεν πάλλεται καθόλου το σκάφος, παρά όταν πάλλεται πολύ. Όταν πάλλεται πολύ βγάζει ένα ήχο...
- Ερ. Κάνει μ... κάτι;
- Απ. «Ντενεκεδίζει» που λέμε.
- Ερ. Άδειο.
- Απ. Άδειο έτσι, άδειος, πολύ άδειος ήχος.

- Ερ. Ψεύτικο.
- Απ. Ναι, έτσι, ακούγεται σαν μεταλλικός ήχος. Δηλαδή σα να 'ναι, το ακούς και λες σα να 'ναι κάπου σπασμένο το όργανο. Ένα τέτοιο πράγμα.
- Ερ. Και όταν φτιάχνετε λαούτο ας πούμε, αυτές οι ντούγιες τι ξύλο είναι;
- Απ. Αυτές είναι καρυδιά, είναι κελειπέκι κι εκεί πέρα...
- Ερ. Εύκολο να τις βρει κανείς;
- Απ. Ναι, είναι εύκολο, αυτά τα ξύλα τα βρίσκεις, ναι.
- Ερ. Κι έχετε μηχανήματα ας πούμε και τις κόβετε;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Και τις κολλάτε μεταξύ τους με...;
- Απ. Ε... με ψαρόκολλα κολλιούνται, αυτή η κόλλα είναι πολύ παλιά κόλλα αλλά είναι... για τα όργανα είναι η καλύτερη γιατί δεν έχει συστολές διαστολές δηλαδή και το... όταν παίζει το όργανο, όταν πάλλεται, ε... δεν έχει ανοχές. Είναι δηλαδή σαν γυαλί γίνεται, είναι πολύ σκληρή και δεν έχει ας πούμε από 'κει το περιθώριο για να πεις ότι απορροφά ας πούμε ήχο, η κόλλα. Δηλαδή ο αρμός είναι πολύ σταθερός, η κόλληση και δεν έχει να κάνει, δεν, δεν του, δεν κρατάει τίποτα η κόλλα από ήχο.
- Ερ. Ναι, το καπάκι πάλι είναι απ' το κατράνι; Απ' το φοινίκι;
- Απ. Στο λαούτο, όχι. Στο λαούτο παλιά χρησιμοποιούσανε τέτοιο, κατράνι, αλλά τώρα χρησιμοποιείται άλλο ξύλο. Ας πούμε το έλατο είναι πιο ελαστικό, ε... μετά ή κέδρος... και το κατράνι κέδρος είναι αλλά ένας άλλος κέδρος που είναι πιο σκληρός ας πούμε, όχι πιο σκληρός, έχει μέσα τα νερά του είναι διαφορετικά. Δηλαδή είναι πιο ελαστικό, από το κατράνι.
- Ερ. Επειδή χτυπάνε με δύναμη, βάζετε και κάτι άλλο προστατευτικό κοντά εκεί;
- Απ. Ναι, κάτω από τις χορδές, μπαίνει έτσι μία πλαστική πάστα, μία ασετόπαστα για να... εκεί που σκάει η πένα ας πούμε και... ε, άμα είναι σκέτο το ξύλο... θα το σκάψει, κάποια στιγμή θα το τρυπήσει.
- Ερ. Αν βάλεις έλατο ας πούμε μετά το περνάς με βερνίκι;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Το βερνίκι αυτό δεν κάνει κάποια αλλαγή στον ήχο;

- Απ. Ε, όχι, τα βερνίκια τώρα που χρησιμοποιώ εγώ, εντάξει τώρα ο καθένας χρησιμοποιεί...
- Ερ. Τα δικά του.
- Απ. ...τα δικά του. Παλιά χρησιμοποιούσανε βερνίκια μπάλας, δηλαδή γομαλάκα πολύ χρησιμοποιούσανε... επειδή δεν υπήρχαν όμως κι άλλα βερνίκια. Δηλαδή και τα έπιπλα παλιά με το ίδιο βερνίκι τα... τα λουστράρανε. Εντάξει, τώρα είναι ορισμένοι που έχουνε... πιστεύουνε ότι στο λαγούτο τώρα συγκεκριμένα ότι το επηρεάζει άμα είναι ας πούμε το βερνίκι σκληρό. Σίγουρα το επηρεάζει, σίγουρα το επηρεάζει, αλλά ε, ο καθένας τώρα βάζει βερνίκια που... όπως καταλαβαίνει αυτός ας πούμε, αναλόγως το πάχος του ξύλου, ε, είναι και το πόσο το επηρεάζει. Γιατί αν το κάνεις το ξύλο πολύ λεπτό, δεν πειράζει να του βάλεις ένα σκληρό βερνίκι, καλό θα του κάνει, δεν του κάνει κακό.
- Ερ. Αλλά άμα είναι ένα ξύλο...
- Απ. Εντάξει άμα είναι πιο χοντρό το ξύλο μετά του βάζεις και το βερνίκι το σκληρό από πάνω και γίνεται κούτσουρο, δεν πάλλεται καθόλου. Ναι, αυτό τώρα είναι σχετικό.
- Ερ. Βερνίκι στις ντούγιες, από πίσω;
- Απ. Ναι εκεί πέρα εντάξει, μπαίνει σκληρό βερνίκι, χωρίς...
- Ερ. Δεν υπάρχει πρόβλημα δηλαδή, ας είναι σκληρό.
- Απ. Όχι, όχι. Ναι, ναι.
- Ερ. Ο στύλος στο λαούτο; Από τι ξύλο είναι;
- Απ. Όχι, όχι. Στο λαγούτο δεν έχει στύλο.
- Ερ. Δεν έχει στύλο;
- Απ. Όχι, στο λαούτο δεν έχει στύλο. Η λύρα πρέπει να 'ναι ο στύλος, να 'ναι όσο το δυνατόν ελαφρύτερος, που να μην... να μην κρατάει μέσα κραδασμούς, δηλαδή να μην απορροφά κραδασμούς και πρέπει να 'ναι και σκληρός. Να μην είναι ελαστικός καθόλου. Να μεταφέρει δηλαδή τον ήχο...
- Ερ. Οπότε τι ξύλο βάζει κανείς;
- Απ. Εγώ χρησιμοποιώ έλατο.
- Ερ. Έλατο. Γιατί δεν έχει στύλο το λαούτο;

- Απ. Ε... μα το λαγούτο η φιλοσοφία του, το πώς παίζει, δεν έχει καμία σχέση με τη λύρα και με το βιολί, καμία σχέση.
- Ερ. Πώς βγαίνει ο ήχος από το λαούτο;
- Απ. Στο λαούτο, πάλι πάλλεται το καπάκι και το ηχείο χρησιμοποιείται μόνο για να δυναμώσει τον ήχο. Δεν παράγει, δεν παράγει ήχο το ηχείο, καθόλου. Απλά είναι... δουλεύει μόνο...
- Ερ. Δηλαδή είναι τεντωμένες χορδές ας το πούμε έτσι, που έχουν από πίσω ένα ηχείο και μεγαλώνει ο ήχος τους ;
- Απ. Ναι, είναι τεντωμένες χορδές πάνω σ' ένα λεπτό καπάκι, όπως πάλλεται η χορδή, ε... πάλλεται και το καπάκι, αλλά τώρα... για να πεις ακριβώς πως γίνεται πρέπει να φαίνεται κιόλας.
- Ερ. Καλά, αυτό είναι τώρα ειδικότητα, ειδικού φυσικού αλλά λέμε τώρα...
- Απ. Ναι, λοιπόν, ο ήχος τώρα που παράγεται, όχι από τη χορδή, δεν παράγει τον ήχο η χορδή, η χορδή παράγει τη συχνότητα, δηλαδή τον κραδασμό. Αυτό τον κραδασμό, όπως πάλλεται η χορδή που κάνει αυτό το τόξο, δεξιά κι αριστερά, ε... αυτό, αυτό το πράγμα, ε... μάλλον... δεν μπορώ τώρα να το διατυπώσω... ε οι δύο άκρες ας πούμε που είναι ο καθαλάρης που είναι στερεωμένες οι χορδές στην άκρη, ε... αυτός ο καθαλάρης μεταφέρει αυτούς τους κραδασμούς στο καπάκι και το καπάκι με τη σειρά του πάλλεται και παράγει ήχο. Το καπάκι παράγει τον ήχο, όχι η χορδή. Η χορδή απλώς δημιουργεί τον κραδασμό. Παράγει τον ήχο το καπάκι και μέσω του ηχείου δυναμώνει και ακούγεται αυτό που ακούγεται.
- Ερ. Το μανίκι που βάζετε, το μανίκι που βάζετε είναι ξεχωριστό βέβαια, ε;
- Απ. Στο λαούτο ναι, ναι.
- Ερ. Το βιδώνετε; Τι το κάνετε; Το κολλάτε;
- Απ. Όχι, όχι, αυτό γίνεται ένα... ένα λούκι, έτσι, ένα σχήμα κάπως τρίγωνο, ε...
- Ερ. Τριγωνικό προς τα κάτω;
- Απ. Τρίγωνο όπως είναι το μήκος του μπράτσου, στη άκρη κόβεται και γίνεται ένα τριγωνάκι. Όταν το κοιτάμε δηλαδή κατά μήκος...
- Ερ. Ναι, προς τα κάτω είναι το τρίγωνο. Ή όχι;
- Απ. Όχι, η μύτη του τριγώνου... η μία μύτη του τριγώνου ακουμπάει ας πούμε στο καπάκι.

- Ερ. Ακουμπάει στο καπάκι; Α, στο καπάκι.
- Απ. Ναι, ναι. Και μετά μπαίνει το καπάκι από πάνω.
- Ερ. Για να σφηνώσει, ας πούμε;
- Απ. Ναι, να σφηνώσει, πέρα από τη κόλλα, γιατί εκεί πέρα παίρνει πολλή δύναμη. Οι χορδές έχουνε πολλή δύναμη και ειδικά όταν πάλλεται, όταν παίζεται και μάλιστα με σκληρή πένα, η δύναμη αυτή πολλαπλασιάζεται και πρέπει να 'ναι ας πούμε εκεί όσο γίνεται πιο σταθερό. Να μην έχει ανοχές και η κόλλα εντάξει, μπορεί ας πούμε να κρατήσει η κόλλα αλλά για καλό και για κακό γίνεται αυτό το τρίγωνο που σφηνώνει μέσα και τελείως ας πούμε να λείπει η κόλλα δεν έχει πρόβλημα. Είναι σφηνωτό.
- Ερ. Μπαίνει το καπάκι...
- Απ. Μπαίνει μετά το καπάκι...
- Ερ. Μετά; Μπαίνουν οι χορδοδέτες;
- Απ. Ναι, μετά οι χορδοδέτες... ναι, χορδοδέτης ή καβαλάρης... εντάξει, αυτά. Στο τέλος μετά λουστράρεται.
- Ερ. Μετά το λούστρο, στεγνώνεται;
- Απ. Ναι, τα λούστρα τώρα εξαρτάται, άμα είναι, άμα χρησιμοποιήσεις λούστρο μπάλας, αυτό στεγνώνει αμέσως. Άλλα λούστρα τώρα που χρησιμοποιώ εγώ, αυτά μπαίνουν με πιστόλι, με κομπρεσέρ, αυτά θέλουν ας πούμε δυο μέρες να μπορείς ας πούμε να το πιάσεις, να το δουλέψεις μετά πάλι ή να... να παίζεις. Ναι.
- Ερ. Δοκιμάζετε τα όργανα την ώρα που τα φτιάχνετε ή απλά τα κατασκευάζετε; Η τη λύρα ή το λαούτο;
- Απ. Όχι, οπωσδήποτε τα δοκιμάζω.
- Απ. Όμως πριν μπόουνε οι χορδές. Δηλαδή να δοκιμάζετε να κάνετε κάτι... ξέρω εγώ; Να το χτυπήσετε, να... να δείτε ρε παιδί μου, ξέρω 'γω;
- Απ. Τα κάνω αυτά αλλά δε μπορείς να βγάλεις τίποτα, δεν μπορείς να καταλάβεις...
- Ερ. Δεν μπορείς να βγάλεις άκρη...
- Απ. Όχι, δεν μπορείς να καταλάβεις από ένα χτύπημα ας πούμε ή από το βάρος του οργάνου ή από το σιδηρό τι ήχο θα σου βγάλει. Περίπου στο λαούτο

μπορείς να κανονίσεις τον ήχο αν είναι μπάσος, πρίμος ή μεσαίος ή... αλλά το χρώμα όμως το τελικό του ήχου δεν μπορείς να το κανονίσεις, με τίποτα.

Ερ. Το πρίμο ή το μπάσο από πού φαίνεται;

Απ. Αυτό είναι κατασκευαστικό απ' το καπάκι, απ' το καπάκι γίνεται όλο αυτό.

Ερ. Α απ' το καπάκι. Δηλαδή αν είναι το καπάκι πιο ψιλό ή πιο χοντρό;

Απ. Όχι μόνο αυτό, έχει σημασία και το πάχος του καπακιού, έχει σημασία και από κάτω τα καμάρια, ε... που είναι στο καπάκι γιατί το καπάκι μπαίνουν κάθετα κάτι ξυλάκια μικρά, δηλαδή όταν λέω κάθετα, κάθετα εννοώ... προς τις χορδές κάθετα.

Ερ. Ναι, ναι, κατάλαβα.

Απ. Ε... και από 'κει τώρα εξαρτάται από το πόσο χοντρό είναι το καμάρι, σε ποια θέση θα τοποθετηθεί, κι όλα αυτά.

Ερ. Αυτό επηρεάζει ας πούμε το πρίμο ή το μπάσο του οργάνου;

Απ. Ναι, ναι. Ή το πόσο στεγνό να είναι, δηλαδή πόσο γρήγορα να κάνει να μειώνεται μετά ο ήχος, γιατί στο λαούτο δεν χρειά... δεν πρέπει να είναι όπως είναι ένα μπουζούκι, που ακούγεται τον νταν... και μετά... ή στην κιθάρα που διατηρείται πολλή ώρα. Στο λαούτο πρέπει να σβήνει ο ήχος σύντομα.

Ερ. Ναι. Στη λύρα τώρα. Παίρνετε ας πούμε να φτιάξετε τα υλικά, πόσο θα διαρκέσει η κατασκευή μίας λύρας; Αν πούμε ότι είστε μόνο με μια λύρα.

Απ. Ε... μια εβδομάδα περίπου.

Ερ. Μόνο ε; Οκτώ ώρες τη μέρα;

Απ. Ναι, από ένα οχτάωρο την ημέρα είναι μία εβδομάδα περίπου, ναι.

Ερ. Στο λαούτο;

Απ. Ε, το λαούτο θέλει πολύ, θέλει μήνα. Το λαούτο θέλει ένα μήνα.

Ερ. Άρα είναι χρονοβόρο;

Απ. Ναι, ναι. Ναι, δεν έχει τη ψιλή δουλειά που έχει μια λύρα, αλλά έχει δουλειά, πολλή δουλειά. Πιο χοντροδουλειά είναι αλλά είναι περισσότερη δουλειά.

Ερ. Πιο εύκολα φτιάχνει κανείς λύρα ή λαούτο;

- Απ. Όχι, πιστεύω ότι αν το κοιτάξεις από ποια πλευρά... δηλαδή από ήχο, τι θα φτιάξεις πιο... μάλλον η λύρα είναι πολύ δύσκολο για να φτιαχτεί, να πετύχεις ένα καλό ήχο, ναι.
- Ερ. Για να βγάλετε ένα μέτριο ας πούμε λαούτο και μία μέτρια λύρα;
- Απ. Τι πράγμα; Ποιο είναι πιο εύκολο;
- Ερ. Ποιο είναι πιο εύκολο; Γιατί χρονοβόρο είναι βέβαια το λαούτο, αλλά μήπως ας πούμε είναι μπελάς να φτιάξεις λύρα και λες καλύτερα να φτιάξω χίλια λαούτα παρά να φτιάξω ας πούμε, μια - δυο λύρες.
- Απ. Ε, δεν μπορώ να το πω τώρα αυτό, δεν μπορώ να το πω. Εγώ ξέρω από μένα ότι όταν... όταν ξεκίνησα ας πούμε και φτιάχνω λαγούτα, φτιάξω δυο - τρία, τέσσερα λαγούτα μετά όταν πρέπει να φτιάξω λύρες, ε... κάπως δηλαδή έχω συνηθίσει τα λαούτα και δεν μου κάθεται καλά. Τη βαριέμαι.
- Ερ. Όπως όταν κάνουμε μια εύκολη δουλειά και πάει καλά και πιάνουμε μια πιο δύσκολη και λέμε: «Αχ τώρα να την πιάσω»;
- Απ. Δεν μπορείς να πεις ότι είναι πιο δύσκολο, το ίδιο συμβαίνει και με τις λύρες, άμα πιάσω ας πούμε λύρες, μετά πρέπει να φτιάξω ένα λαγούτο, είναι πάλι άλλη διαδικασία, τελείως διαφορετικό όργανο.
- Ερ. Ναι. Και ξεσυνηθίζεις κιόλας.
- Απ. Ξεσυνηθίζεις, ναι. Έχει, έχει μεγάλη σημασία ένας κατασκευαστής να μην φτιάχνει μεγάλη ποικιλία γιατί μετά δεν θα πετύχει την ποιότητα που πρέπει, δεν προλαβαίνει ας πούμε, όσα χρόνια και να δουλεύει, να... να συγκεντρωθεί σ' ένα όργανο, δηλαδή λίγο από 'δω λίγο από 'κει, στο τέλος το αποτέλεσμα, δεν κάνει τίποτα.
- Ερ. Ετήσια παραγωγή λύρας πόση κάνετε; Περίπου. Κάνετε μία λύρα το μήνα ας πούμε;
- Απ. Ναι, αφού αυτή θέλει ας πούμε μία εβδομάδα να φτιαχτεί, όταν δουλεύεις συνέχεια, εντάξει δεν μπορείς να πεις όμως ότι δουλεύεις εντατικά γιατί είναι κι άλλα πράγματα, εντάξει, έρχονται φίλοι ξέρω 'γω, πελάτες, συζητάμε, δεν είναι να πεις ότι δουλεύεις οχτώ ώρες κάθε μέρα.
- Ερ. Όχι βέβαια...
- Απ. Εντάξει, περίπου δυο λύρες το μήνα, βγαίνουνε.
- Ερ. Βγαίνουνε έτσι;

- Απ. Ναι, δυο λύρες βγαίνουν σίγουρα το μήνα, ναι.
- Ερ. Και τις πουλάτε ας πούμε;
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. ...Η τις κρατάτε στο μαγαζί;
- Απ. Όχι, τις πουλάω.
- Ερ. Κι όταν θα 'ρθει κάποιος θα 'χετε, εσείς ας πούμε, ένα απόθεμα από λύρες;
- Απ. Ναι, ένας επαγγελματίας, ποτέ δεν αγοράζει λύρα επί παραγγελία, ποτέ. Ε... είναι εντάξει, άλλα παιδιά που θέλουνε να ξεκινήσουν να μάθουνε, παν και παίρνουν λύρες, ακόμα και αυτές τις εργοστασιακές που λένε, δεν είναι καθαρά εργοστασιακές, απλώς τα ξύλα έχουνε αδειάσει με μηχανήμα παντογράφο, ε... εντάξει, η υπόλοιπη δουλειά, τα κολλήματα κι αυτά γίνονται στο χέρι. Εκεί πέρα τώρα, εντάξει θέλει ο... το κάθε παιδί ας πούμε να δει αν έχει κλίση στη μουσική, να δοκιμαστεί...
- Ερ. Έρχονται παιδάκια και λένε με τον μπαμπά τους, να πάρουνε μια λύρα;
- Απ. Ναι, βέβαια.
- Ερ. Κι εσείς τους δίνετε ας πούμε μία παιδική λύρα; Μια μικρότερη λύρα;
- Απ. Όχι μικρότερη.
- Ερ. Όχι. Κανονικό μέγεθος.
- Απ. Κανονικό μέγεθος.
- Ερ. Απλά μια πιο πρόχειρη, λίγο πιο φθηνή;
- Απ. Ναι πιο φθηνή, πιο φθηνή. Δηλαδή δεν έχει... η πιο φθηνή λύρα δεν έχει ε... ούτε ας πούμε τα ξύλα έχουν... το καπάκι ας πούμε δεν θα 'ναι φοινίκι...
- Ερ. Α μάλιστα, απ' αυτό, από 'κει εξαρτάται το φθηνό και το ακριβό, έτσι; Κυρίως;
- Απ. Όχι μόνο απ' το καπάκι, εξαρτάται από πολλά πράγματα.
- Ερ. Εγώ, πες ότι έρχομαι αύριο στο μαγαζί και λέω «θέλω να πάρω μια λύρα να την έχω, όχι να παίζει» θα χει πολύ πιο κακά... κακής ποιότητας ας πούμε υλικά;
- Απ. Ναι, ε...
- Ερ. Έρχονται τουρίστες ας πούμε, εδώ στο Ρέθυμνο να πούνε: «Θέλω μια λύρα, ρε παιδί μου. Να την κρεμάσω στο σπίτι, έτσι να τήνε βλέπω».

- Απ. Όχι οι τουρίστες δεν μπορούν... δεν παίρνουν λύρα σαν... γιατί είναι, όσο να 'ναι είναι ακριβό σουβενίρ, δεν μπορείς να πεις ότι πάρουμε έτσι για να θυμάμαι την Κρήτη. Παίρνουν όμως τουρίστες που ασχολούνται επαγγελματικά... είναι μουσικοί. Δηλαδή, είτε κιθάρα παίζουν, είτε πιάνο ή οποιοδήποτε άλλο όργανο... βιολί, έχω πουλήσει αρκετές σε τουρίστες που... μόνο όμως να 'ναι μουσικοί. Δε... άλλος δηλαδή δεν... δεν παίρνει. Μόνο αν είναι μουσικός... είναι ας πούμε το βλέπει το όργανο και όταν παίξω και λίγο, έτσι, είναι πολύ...
- Ερ. Ενθουσιάζεται.
- Απ. Ενθουσιάζεται γιατί είναι από τόσο μικρό όργανο και πιάνει τόσες πολλές μελωδίες, με τρεις χορδές μόνο.
- Ερ. Όταν θα 'ρθει λοιπόν ο μικρός που θέλει να μάθει, δέκα χρονών, τι θα του δώσετε εσείς; Μία λύρα η οποία θα 'ναι...
- Απ. Εξαρτάται τι θέλει να πάρει αυτός. Αν θέλει να πάρει κάτι καλό εντάξει... είναι αυτές οι επαγγελματικές είναι κάτι καλό. Αν είναι... αν δεν θέλει, θέλει να δοκιμάσει ας πούμε τον εαυτό του, να δει αν θα συνεχίσει ας πούμε ή αν όχι, παίρνει κάτι φτηνό.
- Ερ. Και στο λαούτο, το ίδιο; Υπάρχουν καλά λαούτα και λιγότερο καλά; Ή...
- Απ. Υπάρχουνε, ναι, εγώ δεν φτιάζω όμως. Εγώ φτιάζω μόνο επαγγελματικά, δεν... επειδή αυτό έχει πολλή δουλειά δεν...
- Ερ. Δεν αξίζει τον κόπο, δηλαδή;
- Απ. Δεν αξίζει τον κόπο να κάνεις κάτι φτηνό, ναι.
- Ερ. Πιο ακριβό είναι μια λύρα ή ένα λαούτο; Δεν θα ρωτήσω τιμές...
- Απ. Όχι, το λαούτο είναι πολύ πιο ακριβό.
- Ερ. Το λαούτο είναι πιο ακριβό, διπλάσια τιμή δηλαδή;
- Απ. Διπλάσια, ναι. Διπλάσια. Ίσως και παραπάνω.
- Ερ. Μιλάμε ας πούμε για ένα καλό λαούτο και μία καλή λύρα.
- Απ. Ναι, ναι, ναι. Διπλάσια τιμή.
- Ερ. Διπλάσια τιμή.
- Απ. Και παραπάνω, και παραπάνω.
- Ερ. Κι ας είναι και της λύρας το καπάκι έτσι ακριβό;

- Απ. Ναι, όχι! Το καπάκι δεν είναι ακριβό στη λύρα. Δηλαδή, προηγουμένως που σας είπα ότι είναι... πως κάνει τρεις χιλιάδες ευρώ το κυβικό, δεν είναι, δεν σημαίνει ότι... αυτό το κυβικό όμως αν... αν έχω εγώ ένα κυβικό ξύλο...
- Ερ. Θα δουλέψετε πόσες λύρες δηλαδή;
- Απ. Δεν μου φτάνει μια ζωή να το καταναλώσω. Δεν το καταναλώνω ποτέ. Δεν προλαβαίνω να το καταναλώσω αυτό το πράγμα. Όσα χρόνια ζήσω.
- Ερ. Πουλάνε όμως κυβικό - κυβικό ή υποδιαιρέσεις;
- Απ. Όχι. Υποδιαιρέσεις. Γίνεται κυβισμός όπως πάει ας πούμε τα ξύλα του εμπορίου. Όχι όπως αγοράζεις τα ξύλα στο εμπόριο, με κυβισμό ας πούμε πόσα κυβικά εκατοστά είναι.
- Ερ. Πηγαίνετε σε κάποιον ξυλογλύπτη, ξυλέμπορο για να κάνει τα τελειώματα της λύρας;
- Απ. Όχι, όχι τα τελειώνω εγώ μόνος μου.
- Ερ. Κεφαλάκι, γυρνάτε;
- Απ. Αυτό τώρα, η κεφαλή, αυτός ο κοχλίας που κάνει εκεί επάνω, αυτό είναι η μισή δουλειά της λύρας.
- Ερ. Έτσι ε;
- Απ. Αυτό το πράγμα. Ναι.
- Ερ. Δηλαδή κρατάει τρεις μέρες;
- Απ. Ναι... όχι τρεις μέρες εντάξει...
- Ερ. Μια, δυο;
- Απ. Δυο μέρες τις θέλει. Δηλαδή από το... από 'κει το... ο κοχλίας μαζί με τα κλειδιά και αυτό το πάνω κομμάτι, όλο. Θέλει να... δύο μέρες. Τις θέλει.
- Ερ. Τα κλειδιά τα αγοράζετε έτσι;
- Απ. Ναι, ναι. Τα κλειδιά είναι μεταλλικά έχουνε... παλιά χρησιμοποιούσανε τα ξύλινα, αλλά εντάξει, δεν είναι και πολύ αξιόπιστα τα ξύλινα. Ξεκουρδίζουνε... ξεκουρδίζουνε.
- Ερ. Ξεκουρδίζουνε.
- Απ. Ναι και χρησιμοποιούνται τώρα τα μεταλλικά.
- Ερ. Χορδές; Οι χορδές από τι υλικό είναι;
- Απ. Οι χορδές είναι από μέσα είναι... στη λύρα είναι τυλιχτές οι χορδές όλες, δηλαδή...

- Ερ. Α, και οι τρεις είναι τυλιχτές;
- Απ. Ναι, ναι και οι τρεις. Είναι από μέσα είναι ατσάλι, ε... και μετά γύρω - γύρω είναι τυλιγμένο κάτι... ένα μαλακό υλικό, όπου όχι αλουμίνιο, δεν ξέρω ακριβώς τι μέταλλο είναι, πάντως είναι μαλακό, πολύ μαλακό. Περίπου όπως το αλουμίνιο, τόσο μαλακό. Ναι.
- Ερ. Τις παίρνετε έτοιμες;
- Απ. Έτοιμες, ναι, ναι.
- Ερ. Και τις τοποθετείτε... είναι άλλες οι χορδές του λαούτου;
- Απ. Ναι, του λαούτου είναι διαφορετικές.
- Ερ. Από τι υλικό είναι οι χορδές του;
- Απ. Είναι οι μονές, επειδή το λαούτο έχει και μονές και τυλιχτές, δηλαδή όταν λέω μονές εννοώ τα τέλια αυτά που λέμε. Είναι σκέτο το σύρμα, ατσάλι, ε... μετά οι άλλες, οι τυλιχτές είναι από μέσα ατσάλι και γύρω - γύρω έχει περιτύλιξη μπρούτζο.
- Ερ. Α, μπρούτζο.
- Απ. Μπρούτζο, ναι. Αυτά.
- Ερ. Πόσα λαούτα φτιάχνετε το χρόνο;
- Απ. Λαούτα είναι... τα λαούτα βγαίνει... με παραγγελίες, δηλαδή εξαρτάται...
- Ερ. Στα λαούτα έρχονται να παραγγείλουν;
- Απ. Στα λαούτα είναι παραγγελίες, ναι. Εκεί ο ήχος είναι πολύ πιο εύκολο ας πούμε να πεις τι ήχο θέλω να βγάλω. Πολύ εύκολο. Δηλαδή μετά το τελικό το χρώμα του λαούτου, κάτι ψιλο-λεπτομέρειες που λένε, να πούμε, εντάξει αυτά δεν μπορείς να τα πετύχεις. Αλλά τα βασικά, βγαίνουνε.
- Ερ. Τα όργανα που φτιάχνετε, τα υπογράφετε μέσα;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Με χαρτί;
- Απ. Ναι, χαρτάκι, χαρτάκι γράφω τα στοιχεία μου.
- Ερ. Λέτε ξέρω εγώ Εμμανουήλ Κεραμιανάκης...
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. ... Μελισσινού... τόσο... πόσο είναι το εργαστήριο; Μελισσινού;
- Απ. Μελισσινού 15.
- Ερ. Δίνετε όργανα σε μαγαζιά;

- Απ. Ναι, δίνω, ξεκίνησα έτσι... το εμπόριο ας πούμε, έτσι με μαγαζιά. Δεν είχα... δεν έφτιαξα το εργαστήριο από την αρχή, ξεκίνησα και στο Ηράκλειο, εδώ στο Ρέθυμνο, στα Χανιά...
- Ερ. Σ' αρκετά μαγαζιά δηλαδή, δίνετε.
- Απ. Ναι, σ' αυτά τα τρία.
- Ερ. Κι όταν... θέλετε να τα πείτε ή όχι;
- Απ. Δεν ξέρω, πρέπει να τα πω;
- Ερ. Όχι, άμα δεν θέλετε δεν υπάρχει πρόβλημα.
- Απ. Εντάξει.
- Ερ. Τώρα, όταν δίνετε ας πούμε πρέπει να τους τελειώσουνε και να σας πούνε: «Μανώλη, φέρε άλλο ένα λαούτο ή άλλα δυο»;
- Απ. Ε, ναι πρέπει να υπάρχει ας πούμε μια ποσότητα που...
- Ερ. Ή υπάρχει απόδεμα στο μαγαζί;
- Απ. Πρέπει να υπάρχει ας πούμε απόδεμα στο μαγαζί που να πάει ο άλλος να μπορεί να διαλέξει κάτι που θέλει.
- Ερ. Ναι.
- Απ. Ναι, πρέπει να υπάρχει πάντα δηλαδή... πάνω από δύο - τρία.
- Ερ. Πάνω από δύο - τρία.
- Απ. Για να έχει μια ποικιλία ο άλλος να διαλέξει. Να συγκρίνει ήχο και με άλλους κατασκευαστές, όλα αυτά εντάξει, αλλιώς είναι να πας σε ένα μαγαζί και να έχει, να είναι γεμάτο όργανα κι αλλιώς να πας κάπου που να μην έχει παρά μόνο μια λύρα ας πούμε κι ένα λαούτο.
- Ερ. Ναι. Δηλαδή δυο - τρία όργανα τα 'χετε μόνιμα, και λαούτα και δυο τρεις λύρες;
- Απ. Εξαρτάται τώρα και από τη ζήτηση. Μπορεί κάποια στιγμή, δεν προλαβαίνεις ας πούμε να φτιάχνεις και δεν υπάρχει τίποτα.
- Ερ. Ναι. Επισκευάζετε όργανα;
- Απ. Επισκευάζω, ναι.
- Ερ. Τι παθαίνει μια λύρα;
- Απ. Η λύρα μπορεί να σπάσει ας πούμε ή να πετσικάρει το καπάκι.
- Ερ. Έχουμε ακούσει, λέει: «Εσπασε η λύρα». Πώς σπάει η λύρα;

- Απ. Η λύρα συνήθως σπάει το καπάκι. Είναι πολύ λεπτό και με το παραμικρό χτυπηματάκι επάνω, σπα'. Είναι πολύ λεπτό.
- Ερ. Μετά τι γίνεται; Μετά;
- Απ. Ε, μετά...
- Ερ. Αλλάζετε το καπάκι;
- Απ. Όχι, αν δεν λείπει κομμάτι, κολλιέται αυτό. Αν δεν λείπει κομμάτι ή κι ένα μικρό κομματάκι να λείπει, να έχει σπάσει, να φύγει τελείως, ε... μπορείς να πούμε να κολληθεί, να μπει κάτι άλλο εκεί πέρα. Τώρα αν είναι μεγάλο το κομμάτι δε... θέλει άλλο καπάκι. Αλλά όταν όμως είναι ένα καλό όργανο, ε... καλύτερα να μη... δηλαδή να, να του... στην επισκευή είναι... το πιο, το πιο σωστό να του κάνεις όσο το δυνατόν λιγότερα, λιγότερες επεμβάσεις, απάνω. Γιατί ο ήχος θα αλλάξει σίγουρα, όταν του αλλάξεις το καπάκι, σίγουρα θα αλλάξει, θα μεταμορφωθεί τελείως το όργανο, γιατί το 80% του ήχου βγαίνει απ' το καπάκι. Και στη λύρα και στο λαούτο.
- Ερ. Το λαούτο τι ζημιές ας πούμε παθαίνει;
- Απ. Εντάξει κι αυτό, σπασίματα, μπορεί και να σκεβρώσει...
- Ερ. Όταν λέμε να σκεβρώσει; Απ' την υγρασία;
- Απ. Ε, όχι από την υγρασία δε θα το έλεγα γιατί... εντάξει αυτά τώρα με τα λούστρα που μπαίνουνε δεν περνάει η υγρασία μέσα. Μπορεί να σκεβρώσει αν μείνει στον ήλιο σε υψηλή θερμοκρασία, όπως είναι κουρδισμένο ή άμα δεν έχουν μπει τα κατάλληλα, τα σωστά ξύλα στο μανίκι, εκεί πέρα... ε, σ' αυτές τις περιπτώσεις. Ή να μπουν τα νερά του ξύλου λάθος. Δηλαδή, τη μηχανική αντοχή που έχει το ξύλο, την έχει όταν τα νερά είναι όρθια, δηλαδή προς μία συγκεκριμένη φορά.
- Ερ. Προς τις πλευρές της χορδής δηλαδή. Κάθετα;
- Απ. Ε...
- Ερ. Στη λύρα ας πούμε το καπάκι; Όπως είναι οι χορδές της έτσι παν και τα νερά της;
- Απ. Στη λύρα δεν κοιτάς... κοιτάς ας πούμε το καπάκι εντάξει, να βρεις όσο γίνεται να 'ναι πιο ψηλά τα νερά, δεν κοιτάς όμως... το σκάφος παίρνει το πιο πολύ... την πιο πολλή...

- Ερ. Βάρος.
- Απ. ...δύναμη, ναι, να το... δεν κοιτάς εκεί πέρα τα νερά, γιατί είναι πολύ μικρό το όργανο και η δύναμη ας πούμε από τρεις χορδές που παίρνει δεν είναι και τόσο μεγάλη.
- Ερ. Στα λαούτα το κοιτάς αυτό;
- Απ. Στο λαγούτο οπωσδήποτε πρέπει να είναι στο μπράτσο πρέπει να είναι τα νερά σωστά τοποθετημένα, του ξύλου.
- Ερ. Στο μπράτσο;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Όχι στις ντούγιες;
- Απ. Όχι στις ντούγιες, όχι.
- Ερ. Οι ντούγιες δεν έχει σημασία δηλαδή; Αν κόψεις τα νερά και είναι και καθέτως;
- Απ. Όχι.
- Ερ. Όχι. Δεν σπα' εύκολα;
- Απ. Όχι, απλώς άμα τα νερά κοπούνε, σε όλα τα ξύλα, παράλληλα, όταν κοπούνε παράλληλα, ε... είναι το ίδιο πάχος ας πούμε του ξύλου, αυτό που θα κοπεί παράλληλα μ' ένα άλλο που θα κοπεί κάθετα, έχει πιο μεγάλη αντοχή αυτό που είναι κάθετα τα νερά...
- Ερ. Κάθετα στις χορδές.
- Απ. Ε... κάθετα στην τομή.
- Ερ. Ποια τομή;
- Απ. Στην τομή, όπως θα κοπεί, πρέπει ας πούμε να βλέπουμε τα νερά να είναι κάθετα πολλά.
- Ερ. Α μάλιστα... όπως τα κόβετε, να τα βλέπετε κάθετα.
- Απ. Ναι.
- Ερ. Μάλιστα.
- Απ. Εκεί ας πούμε έχει πιο μεγάλη αντοχή κι είναι και πιο σκληρό εκεί το ξύλο.
- Ερ. Οπότε δεν αντέχει και σπάει ένα όργανο.
- Απ. Ε... όχι. Δεν είναι...
- Ερ. Όχι;

- Απ. Στα όργανα δεν... δεν μπορείς να πεις ότι θα φτιάξω ένα γερό όργανο. Δεν είναι εργαλείο, δηλαδή είναι ένα όργανο, πρέπει να βγάλει ήχο...
- Ερ. Δεν είναι τσάπα.
- Απ. Ναι, πρέπει να βγάλει, πρέπει να βγάλει ήχο εντάξει... πρέπει να είναι βέβαια και ανθεκτικό, τα βασικά σημεία, αλλά από τη στιγμή που είναι όργανο...
- Ερ. Επειδή μιλούσαμε... ξέρετε για τις επισκευές και τις βλάβες, είπαμε πριν...
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. Κάτι μπορεί να σπάσει και να επισκευάζεται ας πούμε.
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. Γι' αυτό σας ρωτάω, όχι βέβαια δεν είναι σκεπάρνι.
- Απ. Ναι.
- Ερ. Μάλιστα. Διακοσμητικά τι βάζετε στο λαούτο; Στη λύρα κάνετε μόνο αυτό το κεφαλάκι ας πούμε ή βάζετε και τίποτα άλλο; Χρειάζεται κάτι άλλο;
- Απ. Ε, μπαίνουνε διακοσμητικά γύρω - γύρω, ας πούμε κάτι μαρκετερί, κάτι φιλετάκια... εντάξει λίγα πράγματα όμως, γιατί τώρα ας το πούμε «μόδα» εντάξει δε θε'... δε θέλουν και πολλά πράγματα πάνω.
- Ερ. Τα φιλετάκια τι είναι;
- Απ. Τα φιλετάκια χρησιμοποιώ πλαστικό, πλαστικό πιο πολύ και ξύλο είναι αλλά εντάξει, το πλαστικό είναι πιο... ε, μου δουλεύεται πιο εύκολα.
- Ερ. Τι είναι, δηλαδή το μαύρο που έχει γύρω - γύρω;
- Απ. Ναι, μαύρο και άσπρο ή αυτό το... σαν φίλντεσι αλλά κι αυτό πλαστικό είναι, δεν είναι φίλντεσι.
- Ερ. Μερικές λύρες που έχουν άλλο χρώμα... γλώσσα, αυτό, η γραβάτα;
- Απ. Ναι... ε εντάξει εκεί ο καθένας ό,τι... ό,τι νομίζει βάζει, ναι.
- Ερ. Το λαούτο έχει κάτι άλλο διακοσμητικό ας πούμε για να ομορφύνει;
- Απ. Όχι, το λαούτο βάζανε παλιά εκεί στο καπάκι πολλά διακοσμητικά όπως είναι ας πούμε τα μπουζούκια, ε... αλλά τώρα, τώρα αυτά... τώρα έχουνε καταργηθεί.
- Ερ. Αυτό τι υλικό ήτανε;
- Απ. Ε πλαστικά, πλαστικά...
- Ερ. Σαν φίλντεσι;

- Απ. Όχι, πάστα είναι. Στα μπουζούκια, μπαίνει, μπαίνουνε διακοσμητικά... όστρακα ας πούμε και τέτοια πράγματα. Σ' ένα λαούτο δεν βάζουν τέτοια πράγματα.
- Ερ. Δεν πάνε έτσι...
- Απ. Όχι είναι πιο... πιο απλό πρέπει να 'ναι.
- Ερ. Αλλά εκεί δεν γυρνάτε τίποτα... ας πούμε, τι να γυρίσεις; Το μανίκι; Στο τέλος;
- Απ. Ε... όχι έχει κι αυτό φιλετάκια γύρω - γύρω... εντάξει, αυτά, ναι, φιλετάκι εκεί στη γωνία, στην άκρη, στη γωνία που κάνει το καπάκι με το ηχείο.
- Ερ. Ναι. Τα... πώς τα λένε... τα καπάκια καμιά φορά που έχουνε πιο σκούρο χρώμα ή άλλα είναι πιο ανοιχτά; Αυτό δεν έχει καμιά σημασία; Είναι θέμα ξύλου ή το βάφουνε από πάνω;
- Απ. Όχι, αυτό βάφεται από πάνω, βάφεται.
- Ερ. Το χρώμα; Επηρεάζει όμως την... απόδοση;
- Απ. Όχι, το χρώμα που χρησιμοποιείται για να σκουρύνει ένα ξύλο είναι πολύ λεπτό, δεν το πειράζει καθόλου. Σίγουρα καθόλου, δε το... είναι πολύ λεπτό. Άλλο το χρώμα κι άλλο το βερνίκι. Πάνω απ' το χρώμα, μετά μπαίνει το βερνίκι που θα το καλύψει ας πούμε, να το προστατέψει και το χρώμα και το ξύλο.
- Ερ. Η υγρασία επηρεάζει αρνητικά τα όργανα;
- Απ. Ναι, ναι, ναι.
- Ερ. Δηλαδή λέτε κάποιος που θα έρθει να αγοράσει... πρόσεξε το, όπως μου είπατε, μη βάζεις κουρδισμένο όργανο στον ήλιο γιατί μπορεί να σκεβρώσει και να χαλάσει, η υγρασία;
- Απ. Η υγρασία επηρεάζει ας πούμε τις λύρες, πιο πολύ, στον ήχο δηλαδή όταν είναι ας πούμε ο καιρός υγρός, έχει τελείως, ένας επαγγελματίας ας πούμε που ξέρει ας πούμε το όργανο που παίζει τόσα χρόνια, τον ήχο του, σε πολύ υγρασία ας πούμε ατμοσφαιρική, δεν βγάζει, δεν παίζει καλά. Θέλει ας πούμε ξηρό...
- Ερ. Ξηρή ατμόσφαιρα.
- Απ. ... ξηρή ατμόσφαιρα, ναι.

- Ερ. Εσείς όταν δουλεύετε ας πούμε πρέπει να έχετε κάποιες ειδικές συνθήκες;
Π.χ.: αερόθερμο, π.χ. αιρκοντίσιον;
- Απ. Όχι, αυτά πιο πολύ σημασία έχουνε στο βερνίκι, στο τέλος, ας πούμε πρέπει να υπάρχει μια χαμηλή θερμοκρασία, όχι. Στην κατασκευή του ξύλου, στα κολλήματα κι αυτά όχι.
- Ερ. Όχι έτσι;
- Απ. Όχι.
- Ερ. Δεν είναι τόσο ευαίσθητο, δηλαδή...
- Απ. Στην κατασκευή όχι, όχι.
- Ερ. Στο βερνίκι πρέπει να είναι χαμηλή η θερμοκρασία;
- Απ. Ναι, εντάξει αυτά είναι κάτι που αναλόγως τις προδιαγραφές του κάθε βερνικιού, θέλει ορισμένη θερμοκρασία ας πούμε για να ξεραθεί και να κάνει επιφάνεια καλή.
- Ερ. Το δοξάρι; Το φτιάχνετε εσείς;
- Απ. Όχι, όχι, το δοξάρι, το... είναι...
- Ερ. Αγοραστά;
- Απ. Ναι, ναι τα παίρνω έτοιμα.
- Ερ. Αυτές οι τρίχες που έχει από τι είναι;
- Απ. Αυτές είναι φυσικές τρίχες, από άλογο, από ουρά αλόγου.
- Ερ. Από ουρά αλόγου;
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. Μάλιστα. Τώρα όταν... παίρνετε εσείς την λύρα στα χέρια σας κι είναι έτοιμη, θα τη δοκιμάσετε και τι θα δείτε; Φτιάξατε ένα όργανο, είστε και λυράρης, συνδυάζετε αυτά τα δύο. Αυτό σας βοηθάει;
- Απ. Ναι, ναι, σίγουρα.
- Ερ. Δηλαδή αν δεν ξέρατε να παίζετε;
- Απ. Ε, άμα δεν ήξερα να παίζω...
- Ερ. Θα ήσασταν καλός οργανοποιός;
- Απ. Πιστεύω όχι, δε θα 'φτιαζα δηλαδή αυτό που πρέπει, αυτό που ψάχνουν ας πούμε και αυτοί που παίζουν όργανα, λύρες. Ας πούμε, λαούτο ας πούμε που δεν παίζω, μου είναι πολύ πιο δύσκολο να κρίνω εγώ ένα ήχο λαούτου αν είναι καλός ή κακός, από κάποιον ας πούμε που παίζει. Γι' αυτό και στα

λαούτα πάντα ζητάω γνώμες από λαουτιέρηδες, πάντα! Έφτιαξα ένα λαούτο, εντάξει εγώ το ακούω ας πούμε περίπου πώς είναι, αλλά σίγουρα την τελική γνώμη την έχει ένας που ασχολείται μ' αυτό επαγγελματικά.

Ερ. Έχετε πέσει ποτέ έξω; Δηλαδή να σας πει κάποιος, για κάποιο λαούτο που περιμένατε ότι είναι άσχημο να σας πει ότι «όχι, είναι πολύ ωραίο».

Απ. Ε αυτό τώρα δεν ξέρω αν το λέει πως είναι πολύ ωραίο από...

Ερ. Ή και το αντίθετο ε; Ένα πολύ καλό λαούτο για σας να σας πει «πω, πω...»!

Απ. (Γελάνε)

Ναι, εντάξει, ναι, ναι, συμβαίνουν αυτά.

Ερ. Συμβαίνουν αυτά, ενώ τη λύρα τη δοκιμάζετε.

Απ. Η λύρα εντάξει, ξέρω. Ξέρω τι βγάζει.

Ερ. Κι αν δεν βγαίνει κάτι καλό, υπάρχουν διορθωτικές κινήσεις; Δηλαδή μπορείτε να κάνετε κάτι μετά;

Απ. Υπάρχουνε, αλλά δεν ξέρω κατά πόσο αξίζει τον κόπο να κάνεις μετά μία τέτοια κίνηση, δηλαδή πρέπει στη λύρα να ξεκαπακωθεί, που ξεκαπάκωμα σημαίνει... είναι το όργανο σχεδόν από την αρχή.

Ερ. Δηλαδή κάτι ίσως...

Απ. Αν βγάλεις το καπάκι το πιο πιθανό είναι να σπάσει, δεν βγαίνει όπως είναι με τίποτα, με τις κόλλες αυτές είναι πολύ δυνατές κόλλες δεν μπορείς να το ξεκολλήσεις ολόκληρο όπως είναι, θα σου σπάει σίγουρα, οπότε θα χρειαστείς άλλο καπάκι. Το ίδιο ισχύει και για τη γλώσσα, κι αυτή δεν ξεκολλάει, θα σπάσει, οπότε δηλαδή το μισό όργανο το καταστρέφεις και δεν αξίζει ας πούμε για να κάνεις μια διορθωτική κίνηση. Τώρα τα γούστα είναι πολλά και εντάξει, σε κάποιον μπορεί να αρέσει μια τέτοια λύρα, σε κάποιον άλλο μπορεί να μην αρέσει. Όπως και λυράρηδες ας πούμε... ο καθένας έχει διαφορετικά γούστα. Δεν μπορείς ας πούμε να συγκρίνεις το ηχόχρωμα της λύρας του Σκορδαλού με του Μουντάκη, δεν μοιάζει καθόλου, καθόλου, καθόλου.

Ερ. Καθόλου.

Απ. Ναι.

Ερ. Το καλό όργανο για σας τι πρέπει να έχει; Δηλαδή ποια είναι τα χαρακτηριστικά του;

- Απ. Ε, τα βασικά χαρακτηριστικά σ' ένα καλό όργανο πρέπει να υπάρχει ομοιογένεια στον ήχο σε όλες τις χορδές. Δηλαδή να μην υπάρχει μεγάλη απόκλιση, άσχετο με το αν είναι πρίμο, μπάσο ή μεσαίο και όλα αυτά και τι χρώμα βγάζει, το βασικότερο είναι να μην υπάρχει... όταν αλλάζεις από χορδή σε χορδή να μην είναι αισθητή η διαφορά. Να μην καταλαβαίνει αυτός που ακούει χωρίς να βλέπει, πως έφυγες από τη μία χορδή και πήγες στην άλλη. Αυτό είναι το βασικότερο, να υπάρχει μία ομοιομορφία και στην ένταση και στο χρώμα.
- Ερ. Εσείς που είσατε επαγγελματίας, βλέπετε να υπάρχουν και τέτοιες λύρες; Να υπάρχει ανομοιογένεια;
- Απ. Ου! Πάρα πολλές, πάρα πολλές, πάρα πολλές.
- Ερ. Και καταλαβαίνει ο άλλος ας πούμε ότι πράγματι είναι σε άλλη χορδή.
- Απ. Ναι. Στη λύρα τώρα, εκεί είναι το πιο δύσκολο πράγμα, πέρα από το χρώμα του ήχου, αυτό είναι το πιο δύσκολο, δηλαδή πρέπει να είναι το όργανο ζυγισμένο αλλά να... να σου βγει από κατασκευής που να παίζει ομοιόμορφα. Συνήθως, όταν παίζει καλά που λένε η Σολ ή χοντρή χορδή, ναι, υποφέρει η Λα ή ψιλή. Ναι, όταν παίζει καλά η ψιλή, η Σολ έχει πρόβλημα. Δηλαδή θα πρέπει να βρεις μία μέση λύση να παίζουν και οι δύο, αυτό έχει να κάνει με το πάχος του ξύλου. Δηλαδή τα λεπτά - λεπτά τα ξύλα, είναι πολύ καλά για... βγάζουν πολύ καλό ήχο στις λεπτές χορδές, στις ψιλές χορδές.
- Ερ. Τα λεπτά ξύλα για το καπάκι ή για το σκάφος τώρα;
- Απ. Και για τα δύο. Δηλαδή μία λεπτή χορδή, όταν πάλλεται, το βάρος της δεν είναι ας πούμε... είναι πολύ λίγο το βάρος και οι κραδασμοί που βγάζει κι όταν είναι το ξύλο χοντρό, δεν το καταλαβαίνει καθόλου, δηλαδή δεν δημιουργεί κραδασμούς, δε... δε βγάζει ήχο.
- Ερ. Άρα ανάλογα ένα λεπτό ξύλο πάει με μια λεπτή χορδή.
- Απ. Ναι, για... όταν είναι πολύ λεπτό το ξύλο παίζουνε καλά οι ψιλές χορδές. Όταν είναι χοντροκομμένο βγαίνουν οι χοντρές χορδές καλά, επειδή με το βάρος τους ας πούμε δέλουν και μία αντίσταση για να βγει ο ήχος, μετά οι ψιλές πάλι χάνονται τελείως. Εκεί τώρα είναι...
- Ερ. Εσείς τώρα πού προσπαθείτε ας πούμε να δώσετε καλύτερη αρχή; Στη Λα;

- Απ. Η Λα είναι συνήθως πρόβλημα, η Λα. Η Λα είναι... δηλαδή πάντα η Λα είναι πιο πρωταρχική βγαίνει από τις υπόλοιπες.
- Ερ. Άρα ποια προσπαθείτε να έχει καλύτερο αποτέλεσμα, η Λα ή η Σολ; Η χοντρή ή η ψιλή; Ο λυράρης που παίζει περισσότερο;
- Απ. Παντού παίζει, παντού. Όχι πρέπει να υπάρχει μία μέση κατάσταση στην οποία είναι καλά και οι τρεις.
- Ερ. Το καπάκι το φτιάχνετε στο ίδιο πάχος;
- Απ. Όχι, όχι. Ούτε το...
- Ερ. Με βάση αυτό που λες τώρα δηλαδή δεν έχει νόημα να φτιάξεις δηλαδή λεπτότερο καπάκι, στο επίπεδο που αντιστοιχεί η Λα και όσο πας προς τη Σολ...
- Απ. Όχι, μα δεν έχει να κάνει με τη θέση που είναι τοποθετημένες οι χορδές. Η κάθε χορδή μεταφέρει τον κραδασμό μέσω του στύλου, στο σκάφος...
- Ερ. Ομότιμα; Σ' όλη την έκταση;
- Απ. Ναι, ναι. Όλο το σκάφος δουλεύει κι όλο το καπάκι δουλεύει όταν παίζει ας πούμε μία χορδή παίζει όλο το όργανο, δεν είναι μέρος του οργάνου, δηλαδή δεν παίζει ένα μέρος του οργάνου όταν παίζεις τη Σολ και όταν παίζεις τη Λα παίζει ένα άλλο μέρος, όλο το όργανο παίζει.
- Ερ. Να σου πω κάτι: από τα λίγα που ξέρω, εάν ο καβαλάρης, στο βιολί ας πούμε, του βάλω... όταν του βάζω το μαγνήτη επάνω από τη μια μεριά, αλλοιώνεται... στο βιολί έχουμε Μι, Λα, Ρε, Σολ, η Σολ χάνει σημαντικά από την έντασή της, η Μι που είναι από την άλλη μεριά του καβαλάρη, δεν παθαίνει τίποτα.
- Απ. Επειδή η περιοχή εκεί κοντά από 'κει που παράγεται ο ήχος, γύρω - γύρω από 'κει που πατάει ο καβαλάρης, είναι... είναι πολύ μικρή η συγκεκριμένη περιοχή. Δηλαδή αν το κοιτάξεις σαν σύνολο, σαν όλο το καπάκι ας πούμε, θα... όλο το καπάκι πάλλεται ομοιόμορφα. Αν το κοιτάξεις σαν σύνολο το καπάκι ή το σκάφος. Τώρα, ε... εντάξει αν το πάρεις πιο συγκεκριμένα, οπωσδήποτε, στον καβαλάρη όταν παίζει ας πούμε η χοντρή χορδή θα μεταφέρει μέσω αυτής της πλευράς τους κραδασμούς στο ηχείο και εντάξει στη...

- Ερ. Και το ίδιο γίνεται και άμα μετακινήσεις τον καβαλάρη... δηλαδή αν τον φέρεις λίγο δεξιά ή λίγο αριστερά αλλάζει τελείως.
- Απ. Αλλάζει στο βιολί επειδή ο στύλος από κάτω είναι σταθερός, εξαρτάται πόσο θα τον πλησιάσεις προς το στύλο, ή πόσο θα απομακρυνθεί η ψιλή ή η χοντρή χορδή από το στύλο.
- Ερ. Στη λύρα δεν είναι σταθερός έτσι;
- Απ. Όχι, στη λύρα, πατάει ο στύλος άμεσα στον καβαλάρη και πρέπει να σηκώνει τον καβαλάρη να μην πατάει όλος ο καβαλάρης, πρέπει να πατάει από τη μια μεριά.
- Ερ. Από τη μια μεριά.
- Απ. Από τη μια μεριά, ναι.
- Ερ. Μάλιστα. Αυτή είναι η διαφορά.
- Ερ. Τώρα, όταν έχετε μια λύρα και μόνο που θα τη δείτε, οπτικά, αυτό μπορεί να σας πει κάτι για το όργανο, για το τι ήχο βγάζει; Ας πούμε ότι έρχεστε εδώ και υπάρχει ένας λυράρης, που έχει μια λύρα που δεν ξέρετε από πού την έχει πάρει, και βλέπετε μια λύρα έτσι και κάθεται στην καρέκλα, και το δοξάρι της...
- Απ. Ναι... από το σχήμα δεν θα καταλάβεις και πολλά, ε...
- Ερ. Και την περιεργάζεστε. Την πιάνετε...
- Απ. Ναι, άμα πιάσεις το όργανο θα καταλάβεις, από το βάρος, τι... πού περίπου πάει. Από το βάρος.
- Ερ. Τι θα καταλάβετε, ας πούμε;
- Απ. Από το βάρος. Ας πούμε άμα είναι πολύ ελαφρύ το όργανο, άμα είναι ελαφρύ το όργανο, δεν μπορείς να καταλάβεις τι ήχο θα σου βγάλει. Δηλαδή άμα είναι βαρύ είναι σίγουρο ότι ο ήχος θα 'ναι πολύ περιορισμένος σε ένταση και όλα αυτά... άμα είναι όμως ελαφρύ, οι αποκλίσεις είναι πολλές. Δηλαδή μπορείς να πεις ότι από πολύ μπάσο ήχο μέχρι πολύ πρίμο. Δεν μπορείς να πεις ένα ελαφρύ όργανο τι θα σου κάνει.
- Ερ. Τι άλλο κοιτάτε ας πούμε σ' ένα όργανο, ως γνώστης, έτσι;
- Απ. Εντάξει, τα βασικά τα έχουμε πει...
- Ερ. Δηλαδή το καπάκι αυτό της λύρας αν θα 'χει τις γραμμές έτσι όπως είπαμε ή αν θα 'ναι ψιλές οι γραμμές του;

- Απ. Ναι, συνήθως το προτιμούν με ψιλές γραμμές επειδή πέρα από την αντοχή, πέρα από την αντοχή είναι... έχει πιο καλή συμπεριφορά στον ήχο. Ε... δηλαδή ή κάθε γραμμή αυτή είναι ένα νεύρο του ξύλου, η κάθε γραμμή. Όσο λοιπόν πιο πολλά τέτοια έχει, τόσο πιο... πώς να το πω τώρα; Έχει... πιο καλή συμπεριφορά.
- Ερ. Πιο πολύ κινείται δηλαδή;
- Απ. Ομοιόμορφα, μεταφέρονται οι κραδασμοί σε όλο το ξύλο. Πιο καλά παρά αν είναι ας πούμε ανά μισό πόντο ένα νεύρο.
- Ερ. Έχω να ρωτήσω κάτι: εδώ στο ΤΕΙ ας πούμε είδαμε προηγουμένως και μας έκανε εντύπωση, στο εργαστήριο κάτω, στον πρώτο όροφο έχουνε βάλει και βομβαρδίζουν με ακτίνες λέιζερ και με κάποιο ειδικό τρόπο το καπάκι μιας λύρας που παίζει καλά και σύμφωνα με αυτό πιστεύουν ότι θα βγάλουν ας πούμε τα πρότυπα σε ποιες περιοχές το καπάκι δονείται, ανάλογα με τις ταλαντώσεις που δέχεται και σύμφωνα με τις ταλαντώσεις που θα καταγράψουν ότι έχει αυτό το συγκεκριμένο καπάκι θα φτιάξουν άλλα τέτοια καπάκια ή θα πουν ας πούμε στους οργανοποιούς «αυτά τα καπάκια είναι σωστά, ή αυτά βγάζουν καλό ήχο και έτσι πρέπει να κατασκευάζονται», ή θα κάνουν λέει πιστοποιητικό... πως μας το ‘παν; Πιστοποιητικό ποιότητας. Δηλαδή κάποιος οργανοποιός που θέλει να πάρει αυτό το πιστοποιητικό, θα μπορέσει λέει να πει... το όργανο, ας πούμε, θα έχει κάποιο πιστοποιητικό που θα σημαίνει ότι έχει κάποια αξία. Κάποια αξιολόγηση του οργάνου. Ναι, ότι έχει κάποια χαρακτηριστικά τέλος πάντων.
- Απ. Ναι, αυτό τώρα δεν ξέρω κατά πόσο είναι εφικτό να γίνει... γιατί είναι, έχουνε σημασία πολλά πράγματα.
- Ερ. Αυτό θέλω να ρωτήσω. Από ένα καπάκι μπορείς να κρίνεις το όργανο;
- Απ. Όχι, όχι μόνο από το καπάκι. Επίσης ένας σημαντικός λόγος.
- Ερ. Επειδή είπαμε πολλά πράγματα, είπαμε για το μανίκι, είπαμε για το σκάφος.
- Απ. Εξαρτάται και από το πάχος και του σκάφους, αυτά τα δύο πρέπει να συνεργάζονται. Για τη... και για το βιολί και για τη λύρα.
- Ερ. Ωραία, κοίτα, η αξιολόγηση του οργάνου, θα γίνεται συνολικά.

- Ερ. Δεν με ενδιαφέρει τι θα κάνει το ΤΕΙ, εγώ δεν συζητάω αυτό το πράγμα, εγώ μόνο σχολιάζω... σχολιάζω μόνο για το καπάκι. Ότι με εντυπωσίασε το γεγονός και κάπως με παραξένεψε το γεγονός ότι από ένα καπάκι, θα πιστοποιείται η λύρα ή όχι.
- Ερ. Αυτοί το καπάκι σχολιάζαν... τώρα πιστεύω ότι θα εξεταστεί και το σκάφος ίσως και όλα μαζί. Δηλαδή αν φέρεις μια λύρα ε δεν μπορούν να στο αναλύουν...
- Ερ. Και μου κάνει εντύπωση και επειδή έχουμε εδώ ένα καλό οργανοποιό θέλω να μάθω ας πούμε αν...
- Απ. Όχι, έχει μεγάλη σημασία το σκάφος, στη λύρα. Στη λύρα αυτά τα δύο πρέπει να συνεργάζονται, πολύ αρμονικά, δηλαδή...
- Ερ. Αν είναι μαλακό το σκάφος και ένα καπάκι μαλακό τι γίνεται;
- Απ. Καλύτερα να είναι και τα δύο μαλακά ή και τα δύο σκληρά. Όταν είναι το ένα μαλακό και το άλλο σκληρό δεν συνεργάζονται. Δηλαδή το ένα αν έχει πολλή δύναμη ή όταν μεταφέρονται οι κραδασμοί στο σκάφος αν είναι σκληρό, αυτό δεν θα ανταποκριθεί, δηλαδή θα πάει ο κραδασμός, θα μείνει εκεί, θα πάλλεται μόνο το καπάκι, δεν θα πάλλεται το σκάφος. Ή όταν είναι πάλι μαλακό θα μεταφέρεται ο κραδασμός, ε, και πάλι θα χάνεται, δηλαδή πρέπει να έχει το σωστό πάχος να μπορούν να συνεργάζονται τα δύο... τα δύο κομμάτια ξύλου που είναι απέναντι το ένα από τ' άλλο. Πρέπει να 'ναι ας πούμε το σωστό αναλόγως πόσο χοντρά και πόσο χοντρά, πόσο σκληρό, μάλλον είναι το ένα το ανάλογο... την ανάλογη δύναμη να έχει και το άλλο.
- Ερ. Είναι δύσκολη η δουλειά σας;
- Απ. Η λύρα είναι πάρα πολύ δύσκολη, για να φτιάξεις καλό ήχο. Και δεν βγαίνουνε καλά όργανα, καλά ας πούμε, πολύ καλά. Βγαίνουνε ελάχιστα. Σε ποσοστό δηλαδή δυο - τρία τις εκατό, τέσσερα... είναι, μπορείς να πεις ότι είναι καλά όργανα.
- Ερ. Και εσείς ας πούμε προηγουμένως είπατε ότι ο καλός ο τσαγκάρης δεν έχει... πάντα έχει μπαλωμένο το παπούτσι;
- Απ. Όχι ο καλός... του τσαγκάρη τα παπούτσια είναι πάντα μπαλωμένα.
- Ερ. Δηλαδή δεν έχετε εσείς μία πολύ καλή λύρα; Να πείτε: «πω ρε παιδί μου τι ωραία που είναι». Τις έχετε δώσει όλες;

- Απ. Ναι. Έτσι.
- Ερ. Πάντα έτσι είναι. Πράγματι, ο ηλεκτρολόγος δεν έχει ηλεκτρικά στο σπίτι του.
- Απ. Ναι.
- Ερ. Δεν ξέρω κύριε Μανώλη αν θέλετε κάτι να ρωτήσετε;
- Ερ. Όχι, γιατί προφανώς θα τα έχετε πει όλα, δεν ξέρω τι έχετε πει, να μη λέμε τα ίδια.
- Ερ. Πώς θα θέλατε να δείτε τον εαυτό σας μετά από δέκα χρόνια;
- Απ. Εντάξει, να έχω βγάλει ένα όνομα ας πούμε καλό...
- Ερ. Το όνομα το είχατε κάνει. Μας το έχουνε πει πολλοί, πολλοί λυράρηδες σας έχουν αναφέρει.
- Απ. Εντάξει, αυτό πιο πολύ. Θέλω ας πούμε να... να προσφέρω κι εγώ κάτι στην μουσική, έστω και από αυτή την πλευρά.
- Ερ. Γιατί λέτε έστω;
- Απ. Εντάξει, από τη στιγμή που δεν παίζω επαγγελματικά και αυτά... και κατασκευαστικά πιστεύω ότι έχει κι αυτό αξία.
- Ερ. Βέβαια έχει. Σας ευχόμαστε να έχετε υγεία και να έχετε και κατασκευαστικές επιτυχίες.
- Απ. Να 'σαι καλά. Ευχαριστώ πολύ.
- Ερ. Ευχαριστούμε πάρα πολύ.
- Απ. Ευχαριστώ και εγώ.
- Ερ. Και ευχαριστούμε για την υπομονή σας να περιμένετε και να...
- Απ. Εντάξει. Σιγά...
- Ερ. Ευχαριστούμε.